

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

ПРАКТИКУМ

для самостійного вивчення курсу
для студентів напрямів підготовки:
6.030508 «Фінанси»
6.030509 «Облік і аудит»
галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво»

Харків
2014

Рекомендовано кафедрою
економічної теорії та права,
протокол засідання кафедри № 6
від 29 жовтня 2013 р.

Схвалено науково-методичною
радою обліково-фінансового
факультету,
протокол засідання № 2
від 31 жовтня 2013 р.

Рецензент канд. екон. наук, проф. Т.О. Сидорова

ПЕРЕДМОВА

«Нема кращого способу навчатися мислити, ніж слідкувати за думкою великих мислителів»

/Е.П.Майбурд/

У сучасній розгалуженій системі економічних дисциплін історія економіки та економічної думки посідає одне з провідних місць, вивчаючи за допомогою своєї методології фактори економічного розвитку окремих країн та аналізуючи економічні процеси, які відбувались у різні епохи. Історія економіки та економічної думки розкриває передумови та закономірності еволюції світової економічної науки, систематизує економічні знання, висвітлює економічні концепції головних шкіл і напрямків економічної думки, знайомить з досягненнями видатних вчених-економістів.

Вивчення економіки неможливе без знання основних етапів розвитку економічної думки. Засвоєння історії економічних учень необхідне не тільки для усвідомлення минулого економічної науки, але й для розуміння сучасних економічних теорій. Не можна вважати себе свідомим суб'єктом економічної діяльності, не знаючи основних напрямків економічної думки минулого й сучасності.

Вирішення завдань національного відродження України, розвиток її як незалежної, економічно розвиненої держави неможливі без глибокого вивчення й осмислення історико - економічної спадщини світу та українського народу.

Актуальність вивчення історії господарства та економічної думки України у світовому контексті пояснюється необхідністю висвітлення і усвідомлення закономірностей економічного розвитку українських земель в умовах незалежної України, що особливо важливо, оскільки вона є суб'єктом світової цивілізації.

Головна мета дисципліни - вивчення господарської діяльності людства в історичному аспекті, починаючи від стародавніх часів до сьогодення, опанування здобутків світової та вітчизняної економічної науки, розвиток економічного мислення та творчої активності студентів, формування умінь і навичок самостійної розумової праці, уміння логічно мислити, виховання громадянських і професійно-вагомих якостей майбутнього фахівця.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Семінарське заняття - це вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених тем. Семінари сприяють розвитку творчої самостійності студентів, поглиблюють їх інтерес до науки і наукових досліджень, розвивають культуру мови, вміння та навички публічного виступу, участі в дискусії. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій.

Методика викладання семінару має бути побудована так, щоб стимулювати студентів до власних активних дій, спрямованих на процес засвоєння.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Метою самостійної роботи є: вироблення навичок самостійного пошуку джерел інформації та його опрацювання; виділення головного у значній кількості матеріалів; вироблення вміння логічно будувати відповіді на поставленні запитання, аргументувати власну точку зору щодо зазначених проблем.

Вирішення усіх задач тісно пов'язано з досягненням оптимального поєднання і навчальної, і контролюючої функції навчального процесу. Остання відбувається як у поточному, так і у підсумковому контролі. Однією з форм контролю є модульний контроль. Завданням його є перевірка знань і вмінь студентів з певного комплексу тем. В курсі «Історія економіки та економічних думки» передбачено два модульних контролю з таких блоків тем:

А) Модульний контроль № 1 охоплює теми 1 - 7, а саме:

- тема 1 «Предмет і метод історії економіки та економічної думки»;
- тема 2 «Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій»;
- тема 3 «Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.)»;
- тема 4 «Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V – XV ст.)»;
- тема 5 «Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI – перша половина XVII ст.)»;
- тема 6 «Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII – перша половина XIX ст.)»;
- тема 7 «Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX – початок XX ст.)»

Б) Модульний контроль № 2 проводиться після вивчення тем 8 -13:

- тема 8 «Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)»;
- тема 9 «Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина XX ст.)»;

- тема 10 «Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції. (друга половина ХХ ст.)»;
- тема 11 «Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»;
- тема 12. «Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній науці»;
- тема 13 «Формування засад ринкового господарства в Україні (90-і роки ХХ ст.)»

Самостійна робота може виконуватися як за завданням викладача, так і за власним задумом студентів.

Виконання вищеназаних функцій залежить від плідного спілкування викладача та студента. Задача викладача – виховувати у студентів активність і самостійність мислення, вміння аргументувати власну точку зору; навчити студентів мислити широкими соціально-економічними категоріями, творчо вирішувати задачі, які стоять перед ними, швидко і самостійно орієнтуватися в зростаючій течії, інформації, ефективно використовувати її в практичних справах.

Самостійна робота студентів по підготовці до семінарського заняття включає засвоєння матеріалу лекції, вивчення питань, винесених на самостійне опрацювання, вивчення рекомендованої літератури, підготовку рефератів, доповідей, фіксованих виступів, організацію і проведення ділових ігор, складання тестових завдань, таблиць, структурно – логічних схем з питань, що виносяться на самостійну роботу.

Для кращого усвідомлення та засвоєння навчальної та наукової інформації у процесі її самостійного опрацювання необхідно:

- уважно прочитати рекомендовані джерела, визначити основні ідеї тексту;
- визначити що з матеріалу було дано на лекції, а що є нового та основну увагу приділити новому;
- скласти короткий конспект тексту, що пропонується для опрацювання;
- скласти графічні схеми, які б відображали логічні зв'язки між поняттями, явищами, що розглядаються в даній і попередніх темах;
- дати відповіді на конкретні запитання;
- підготувати план відповіді на семінарському занятті;
- дати коментарі, висловити свої судження з приводу обговорюваних питань;
- відмітити незрозумілі питання для більш детального обговорення та пояснення на семінарському занятті.

Щоб краще запам'ятати необхідну інформацію, спочатку виділити її в рамках конкретного тексту, а потім проговорити в процесі подальшого опрацювання, підвищення рівня засвоєння сприяє і самоконтроль за допомогою тестових завдань, що запропоновані викладачем.

Набуті під час самостійної роботи знання використовуються на семінарському занятті, конференції виконанні науково-дослідної роботи, підготовки доповіді та реферату, іспиті.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь го	у тому числі				
		л	п	ла б	інд	с.р.		л	п	ла б	ін д	с.р.
2	3	4	5	6	7	8	9	10	1 1	1 2	13	
Модуль 1												
Змістовий модуль 1 Особливості господарського розвитку та економічної думки країн світу з найдавніших часів до XX ст.												
Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки.	8	1	1		1	5	14	0,5	0,5			13
Тема 2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій	9	1	1		1	6	14	0,5	0,5			13
Тема 3 Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.)	15	4	4		1	4	15	0,5	0,5			14
Тема 4 Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V – XV ст.)	14	2	2		2	8	15	0,5	0,5			14
Тема 5 Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI – перша половина XVII ст.)	14	2	2		2	8	15,5	1	0,5			14
Тема 6 Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII – перша половина XIX ст.)	16	4	4		2	6	15,5	1	0,5			14
Тема 7 Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX – початок XX ст.)	15	4	4		1	6	15,5	1	0,5			14
Разом за змістовим модулем 1	91	18	18		10	45	89	1	3			82
Змістовий модуль 2 Господарський розвиток та економічна думка країн світу з XX ст. до сучасних часів.												
Тема 1. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в	15	4	4		1	6	13,5	1	0,5			12

Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)												
Тема 2. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина XX ст.)	13	2	2		1	8	13	0,5	0,5			12
Тема 3. Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції. (друга половина XX ст.)	16	4	4		2	6	13	0,5	0,5			12
Тема 4. Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX – початок XXI ст.)	14	2	2		2	2	13	0,5	0,5			12
Тема 5. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній науці.	17	4	4		2	7	13	0,5	0,5			12
Тема 6. Формування засад ринкового господарства в Україні (90-і роки XX ст.)	14	2	2		2	8	12,5	0,5				12
Разом за змістовим модулем 2	50	8	8			34	91	4	3			84
Усього годин	180	18	18			88	180	8	6			166
ІНДЗ			-	-		-			-	-	-	
Усього годин	180	36	36			88	180	8	6			166

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ

МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1.1. ПРЕДМЕТ І МЕТОД ІСТОРІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ (1 год.)

Опорні поняття: наука, економічна думка, ідея, вчення, економічна теорія, абсолютистський підхід, кумулятивний підхід, релятивістський підхід, еволюційний підхід.

Питання для обговорення

1. Предмет, об'єкт дослідження, методологія вивчення та джерела історії економіки та економічної думки.
2. Критерії періодизації та характеристика періодів історії економіки та економічної думки. Функції історико - економічної науки, їх зміст та значення
3. Історія економіки та економічної думки як наука, її місце та значення.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Взаємозв'язок економічної історії з економічною теорією (політекономією) та історією.
2. Функції історико - економічної науки, їх зміст та значення

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Охарактеризуйте історіографію економічної історії.
2. Розкрийте сучасні підходи до періодизації економічної історії людства.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Що поєднує представників одного напрямку або школи ?
 - а) методологія;
 - б) концептуальний підхід до аналізу економічних проблем;
 - в) єдність вихідних положень;
 - г) взаємовплив;
 - д) ідеологічні позиції;
 - е) географічні ознаки.
2. Поняття методу науки містить у собі:
 - а) спосіб оптимального застосування усієї сукупності пізнавальних засобів;
 - б) структуру предмету;
 - в) набір фактичних даних;
 - г) світоглядні настанови вченого.

3. Відомому досліднику історії економічної думки Марку Блаугу належить вислів: *«Современная теория покрыта шрамами вчерашних проблем, ныне разрешенных, вчерашних промахов, ныне выправленных, и не может быть полностью понята, если не рассматривать ее как наследие прошлого»*. Який методологічний підхід до дослідження історії економічної думки сформульовано у наведеному визначенні ?
- а) абсолютистський;
 - б) кумулятивний;
 - в) релятивістський;
 - г) еволюційний.
4. Позитивний економічний підхід вивчає:
- а) «що є»;
 - б) «що має бути»;
 - в) позитивні тенденції в економічному розвитку;
 - г) оціночні судження.
5. Загальні періоди розвитку економічної думки відповідають:
- а) циклічному розвитку;
 - б) зміні цивілізацій;
 - в) великим якісним зрушенням у духовній сфері, соціумі, науці та економіці;
 - г) сукупності критеріїв а), б) і в).
6. На який період припадає зародження економічної історії як науки?
- а) середина XIX ст.
 - б) кінець XIX ст.
 - в) друга частина XIX ст.
 - г) середина XVIII ст.
 - д) кінець XIX — початок XX ст.
7. Головні напрямки дослідження економічної історії.
- а) економічна історія країн світу.
 - б) історія народного господарства.
 - в) історія економічної думки.
8. Що є об'єктом вивчення економічної історії?
- а) історія зародження, становлення та розвитку економічних процесів і явищ.
 - б) економічні передумови та наслідки різних історичних подій.
 - в) економічна політика країн світу та різних класів.
 - г) еволюція способів виробництва.
 - д) культурні зміни в країнах світу на різних етапах розвитку.
 - е) історія різних економічних процесів.
 - ж) історія економічної теорії та методів економічного аналізу.
9. Головні функції економічної історії:
- а) прагматичні.
 - б) цінності.
 - в) культурні.
 - г) фундаментальні.

- д) світоглядні.
- е) зрівняльні.
- ж) математичні.
- з) хронологічні.

10. Головні методи дослідження економічної історії:

- а) логічний.
- б) метод класифікацій.
- в) хронологічний.
- г) порівняльно-історичний.
- д) математичної статистики.
- е) соціальної психології.
- ж) історичного моделювання.
- з) економіко-математичний.

ТЕМА 1.2. ГОСПОДАРСТВО ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ НА ЕТАПІ РАННІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ (1год.)

Опорні поняття: історичний період; палеоліт; мезоліт; неоліт; антропогенез; родова община; неолітична революція; привласнююче господарство; відтворююче господарство; натуральне господарство.

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика господарського розвитку за первісної доби.
2. Господарський розвиток на території України у найдавніші часи.
3. Розвиток господарства скотарських племен на території сучасної України.
4. Особливості розвитку господарства у Трипільську, Пшеворську, Зарубинецьку, Черняхівську культури.
5. Колонізація Північного Причорномор'я, характеристика господарства.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Господарська еволюція первісного суспільства на Україні. Культура кам'яного, бронзового і раннього залізного віків. Первісні палеолітичні общини, їх діяльність, виникнення родової общини.
2. Господарство скіфів.
3. Економічний лад грецьких та римських колоній Північного Причорномор'я.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Техніко-економічні досягнення перших цивілізацій.
2. «Неолітична революція»: сутність та значення.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. В який період історії господарства первіснообщинного суспільства було

- винайдено кераміку, прядіння, ткацтво, колісний транспорт, парусний човен?
- а) Примітивно-привласнюючий.
 - б) Виробляюче господарство.
 - в) Передісторія господарства і матеріальної культури.
 - г) Розвинуте привласнююче господарство.
 - д) Зародження виробляючого господарства.
2. В якому періоді був перший великий суспільний поділ праці?
- а) Палеоліт.
 - б) Неоліт.
 - в) Бронзовий вік.
 - г) Залізний вік.
 - д) Енеоліт.
3. Що ми називаємо другим великим суспільним поділом праці?
- а) Відокремлення скотарства від землеробства.
 - б) Відокремлення скотарства від ремесла.
 - в) Відокремлення ремесла від землеробства.
 - г) Відокремлення збирання від землеробства.
4. Назвіть характерні риси первіснообщинного способу виробництва:
- а) Дуже низький рівень розвитку продуктивних сил.
 - б) Колективна праця.
 - в) Залежність людини від навколишнього середовища.
 - г) Розподіл суспільства на класи.
 - д) Зрівняльне розподілення продуктів виробництва.
 - е) Державна централізація.
5. Що, в першу чергу, визначило появу металевих знарядь?
- а) Підвищення продуктивності.
 - б) Можливість ремонту.
 - в) Потреби війни.
 - г) Поширеність руд.
6. Відтворююче господарство виникло в епоху:
- а) неоліту;
 - б) палеоліту;
 - в) бронзового віку;
 - г) мідного віку.
7. Трипільська культура господарства раннього періоду збігається з:
- а) палеолітом;
 - б) мезолітом;
 - в) неолітом;
 - г) енеолітом.
8. Основне заняття царських скіфів:
- а) землеробство;
 - б) скотарство;
 - в) військова справа;
 - г) виноградарство.

ТЕМА 1.3. ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ПЕРІОДУ ФОРМУВАННЯ СВІТОВИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.) (4 год.)

Опорні поняття: натуральне господарство; оренда; боргове рабство; банк; лихварство; державне господарство; іригаційне землеробство; ремесло; торгівля; ілот; класичне рабство; муніципія; патрицій; плебей; латифундія; східне рабство; східна деспотія; патронат; колонат; тариф; каста; землеробська громада; бенефіції; цивілізація.

Питання для обговорення

1. Особливості рабовласницького способу господарювання
2. Характеристика азійського способу виробництва (Месопотамія, Вавилон, Ассирія, Єгипет).
3. Господарський розвиток античної Греції.
4. Особливості господарського розвитку Стародавнього Риму.
5. Економічна думка Стародавнього Єгипту та Месопотамії
6. Становлення і розвиток стародавньої цивілізації Індії.
7. Економічна думка Стародавньої Індії.
8. Розвиток стародавньої цивілізації Китаю.
9. Економічна думка Стародавнього Китаю
10. Економічні погляди Старогрецьких філософів Ксенофонта Афінського, Платона, Аристотеля
11. Економічна думка Стародавнього Риму.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Розвиток торгівлі та грошових відносин в Греції. Розвиток ремесла, виникнення міст-полісів, розвинена система грошового обігу як головних передумов розвитку внутрішньої та зовнішньої торгівлі
2. Економічні причини розквіту і занепаду Стародавнього Риму.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Криза рабовласницької системи господарства в Стародавньому Римі.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Назвіть характерні особливості формування класових суспільств в античних державах:
 - а) Економіка була прикладом найсуворішої державної централізації.
 - б) Праця вільних мала підпорядковану роль.
 - в) Головна продуктивна сила суспільства — селяни-общинники.
 - г) Рабство мало виробничий характер.

- д) Управління було децентралізованим.
 - е) Раби не були основною продуктивною силою.
 - ж) Раби грали головну роль у виробництві матеріальних благ.
 - з) Рабство мало переважно домашній характер.
2. Для якої держави були характерні протофеодальні відносини - пекулій?
- а) Єгипет.
 - б) Індія.
 - в) Давній Рим.
 - г) Китай.
3. Основні джерела античного рабства:
- а) Боржники.
 - б) Військова здобич.
 - в) Сім'ї рабів.
 - г) Засуджені злочинці.
4. Головна причина кризи античної економіки:
- а) Повстання рабів.
 - б) Напади варварів.
 - в) Економічне ослаблення вільного селянства.
 - г) Технічний прогрес.
5. Римські колони – це:
- а) Колишні раби.
 - б) Колишні вільні селяни.
 - в) Військовополонені.
 - г) Колоністи.
6. Яка з наведених пам'яток економічної думки Стародавнього Сходу є найстарішою з відомих людству?
- а) «Кодекс законів царя Хаммурапі»;
 - б) «Речення Іпусера»;
 - в) «Повчання гераклеопольського царя своєму синові»;
 - г) «Артхашастра».
7. На думку давньокитайського філософа Конфуція збільшення суспільного багатства пов'язане з:
- а) працею народу;
 - б) діями володаря і вправністю господарювання;
 - в) регламентацією патріархальних відносин;
 - г) розвитком сфери обігу.
8. Хто дарував світу слово «Економікос»?
- а) Каутіл'я Вішнагупта;
 - б) Варрон;
 - в) Фома Аквінський;
 - г) Ксенофонт Афінський.
9. Закони Хаммурапі регламентували боргове рабство з метою:
- а) швидкого переходу до ринкової економіки;

- б) забезпечення зростання податкових надходжень у казну держави;
- в) не дозволити руйнування основ натурального господарства.
10. «Домострой» для давньогрецького мислителя Ксенофонта- це наука:
- а) про багатство
 - б) про управління натуральним господарством
 - в) про управління домашнім господарством
 - г) про гроші
11. На думку Платона, основним принципом побудови держави є:
- а) задоволення різноманітних потреб людей
 - б) поділ праці
 - в) розвиток ринкових відносин
 - г) управління господарством
12. Аристотель відносить до сфери хрематистики:
- а) землеробство та ремесло;
 - б) лихварські та торгово-посередницькі операції;
 - в) дрібну торгівлю;
13. Відповідно до економічних переконань Аристотеля гроші – це:
- а) зовсім некорисний товар;
 - б) результат (наслідок) угоди між людьми;
 - в) товар, який виник стихійно.
14. Під економікою Аристотель розумів:
- а) багатство як сукупність споживчих вартостей
 - б) багатство як нагромадження грошей
 - в) природно-господарсько діяльність, пов'язана з виробництвом продуктів
 - г) мистецтво робити гроші
15. Одна з найдавніших пам'яток західноєвропейської економічної думки «Саллічеська правда» була упорядкована у:
- а) Римській імперії;
 - б) імперії Карла Великого;
 - в) королівстві Франків.

ТЕМА 1.4. ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА СУСПІЛЬСТВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (V – XV ст.)

Опорні поняття: феодалізм; общинне землеволодіння; наймана праця; натуральна плата; поліс; фільварок; торговельне мито; Магдебургське право; самоврядування; сеньйорія; манор; община; алод; бенефіцій; прекарій;

колони; сервітут; ценз; паперові гроші; ремесла; цех; марка; мануфактура; Ганзейський союз; вотчина; ізгої; закупи; рядовичі; холопи; смерди.

Питання для обговорення

1. Особливості господарського розвитку в період феодалізму. Періодизація феодального ладу.
2. Еволюція феодальних відносин в країнах Західної Європи.
3. Особливості становлення та розвитку феодалізму в Київській Русі, розвиток феодального землеволодіння.
4. Розвиток міст, ремесла та промисли. Внутрішня і зовнішня торгівля фінанси Київській Русі.
5. Господарство Галицько-Волинської держави.
6. Середньовічне місто, розвиток ремесла в Європі.
7. Зовнішня торгівля. Головні торговельні шляхи Середньовіччя.
8. Грошово-кредитні та фінансові відносини у період феодалізму. Поява банківської та податкової систем.
9. Економічна думка середньовіччя. Канонічна доктрина Фоми Аквінського.
10. Середньовічна економічна думка в Україні

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Форми землеволодіння у Франкській державі.
2. Середньовічні міста. Ремесла. Цехи.
3. Внутрішня і зовнішня торгівля.
4. Господарство Галицько-Волинської держави
5. Здійснити порівняльний аналіз процесу феодалізації Київської Русі та країн Західної Європи.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Суть комунальної революції та її значення
2. Хрестові походи і їх вплив на розвиток ринкових відносин і культури в Європі.
4. Економічна раціональність цехового ладу середньовічного ремесла.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Чим логічніше за все пояснити становлення у одних народів рабовласницької, а в інших – феодальної економіки?
 - а) Природними схильностями народу.
 - б) Особливостями екології.
 - в) Стосунками з сусідами.
 - г) Рівнем військової техніки.
2. Назвіть головні риси феодалізму:
 - а) Натуральне господарство.

- б) Вузкість внутрішнього ринку.
 - в) Два класи: феодала та залежні селяни.
 - г) Цехова система ремесла.
 - д) Товарно-грошові відносини.
3. У Київській Русі смердами називали:
- а) селян, які були вільними і економічно самостійними;
 - б) селян, залежних від князя-вотчинника;
 - в) селян, залежних від феодалів;
4. Причини феодальної роздробленості Київської Русі:
- а) Натуральне господарство.
 - б) Зростання та зміцнення міст.
 - в) Поглиблення сварок та ненависті поміж князями.
 - г) Зміна торгової кон'юнктури.
 - д) Насильницьке об'єднання східнослов'янських земель.
5. Відповідно концепції «справедливої ціни» Ф. Аквінського в основі вартості (цінності) товару знаходиться:
- а) витратний принцип;
 - б) морально-етичний принцип;
 - в) витратний і морально-етичний принципи одночасно.
6. Відповідно до економічних поглядів Арістотеля і Ф. Аквінського гроші - це:
- а) цілком не корисний товар
 - б) результат угоди між людьми
 - в) товар, що стихійно виник
7. Хто першим в історії економічної думки ввів поняття про прибуток як винагороду за ризик підприємця?
- а) Аристотель;
 - б) Августин Блаженний;
 - в) Фома Аквінський;
 - г) Ярослав Мудрий.

ТЕМА 1.5. ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (XVI – перша половина XVII ст.)

Опорні поняття: Великі географічні відкриття; буржуазна революція; колонія; метрополія; транзитна торгівля; гільдія; асоціація; ломбард; флорин; дукат; вексель; біржа; технологія виробництва; інтенсифікація; продуктивність праці; суспільний поділ парці; товарне виробництво; розсіяна і централізована мануфактура; фондова біржа; товарна біржа; фригольдер; огорожування; фермерство; банкнота; чек; кліринг; фінансова система; грошова система; фінансово-податкова система; формування світового ринку; ранній меркантилізм; мануфактурний меркантилізм; протекціоналізм; монетаризм.

Питання для обговорення

1. Економічні причини і наслідки великих географічних відкриттів.
2. Буржуазні революції в країнах Західної Європи. Генеза індустріальної цивілізації.
3. Господарство українських земель в литовсько-польський період.
4. Мануфактурний період розвитку промисловості в Україні. (початковий етап)
5. Формування національних ринків. Розвиток зовнішньої торгівлі. Грошово-кредитна та фінансова сфера.
6. Умови виникнення меркантилізму, принципи теорії та практики. Етапи розвитку
7. Особливості розвитку меркантилізму в Англії, Франції, Італія, Росії. України

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. «Революція цін» в Європі: причини та наслідки.
2. Розвиток економічних зв'язків в Україні. Ярмаркова торгівля. Торговельні відносини регіонів України. Зовнішня торгівля з країнами Сходу, Західної Європи. Вплив Речі Посполитої та Російської держави на розвиток внутрішньої та зовнішньої торгівлі.
3. Розвиток фінансової сфери, поява державних бюджетів. Розвиток банківської системи, кредиту. Зародження страхової справи.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Мануфактура: назва, типи і види. Значення мануфактурного періоду в історії людства.
3. Економічна система Запорозької Січі.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Головні передумови великих географічних відкриттів:
 - а) Успіхи суднобудування.
 - б) Удосконалення картографії.
 - в) Використання компасу.
 - г) Криза середземноморської торгівлі.
 - д) Торговельні інтереси.
 - е) Природні умови.
 - ж) Цехова система ремесла.
2. Торговельний та політичний союз північноєвропейських міст:
 - а) Шампар.
 - б) Гільдія.
 - в) Ганза.
 - г) Манор.
 - д) Факторія.
3. Головні риси суспільного укладу Запорізької Січі:
 - а) Кріпосництво.

- б) Формальна рівність поміж козаками.
 - в) Воєнна організація.
 - г) Козацька республіка.
4. Причини краху Запорізької Січі:
- а) Республіканські ідеї козаків.
 - б) Несумісність автономії Січі в складі Російської імперії.
 - в) Поглиблення антагонізму поміж козаками та царським урядом.
 - г) Слабка дисципліна.
 - д) Посилення класової боротьби.
5. Предметом вивчення меркантилізму є :
- а) сфера обігу
 - б) сфера виробництва
 - в) сфера обігу і сфера виробництва одночасно
 - г) сфера матеріального споживання
6. Матеріальні передумови виникнення меркантилізму:
- а) розвиток продуктивних сил
 - б) поглиблення поділу праці та розширення її кооперації
 - в) розвиток торгівлі
 - г) Великі географічні відкриття
7. Що було об'єктом дослідження меркантилістів:
- а) сфера обігу;
 - б) гроші;
 - в) торговий і грошовий капітал;
 - г) грошовий і торговий баланс.
8. Відповідно до меркантилістичної концепції джерелом грошового багатства є:
- а) зростання закордонних інвестицій;
 - б) перевищення імпорту над експортом;
 - в) перевищення експорту над імпортом.
9. Основні принципи раннього меркантилізму:
- а) золото і скарби-сутність багатства, не можна допускати їх вивезення з країни
 - б) високі ціни на експортні товари та обмеженість імпорту
 - в) регулювання зовнішньої торгівлі
 - г) імпорт дешевої сировини
 - д) протекціоністські тарифи на імпортні товари
10. Характерні риси зрілого меркантилізму
- а) заволодіння зовнішніми ринками та імпорт товарів
 - б) не можна допускати вивезення з країни золота та срібла
 - в) протекціоністські тарифи на імпортні товари
 - г) високі ціни на експортні товари
 - д) імпорт дешевої сировини
11. Виокремте характерні теорії для раннього та зрілого меркантилізму
- а) теорія монетаризму, або теорія «грошового балансу»
 - б) кількісна теорія грошей

- в) номіналістична теорія грошей
 - г) теорія «грошового балансу»
12. На що головним чином, спирається концепція меркантилізму?
- а) політику вільного підприємництва
 - б) політику протекціонізму
 - в) політику «природного порядку»
 - г) теорію монетаризму
 - д) політику економічного лібералізму?
13. Пріоритетним методом економічного аналізу меркантилізму є:
- а) емпіричний
 - б) каузальний
 - в) функціональний
 - г) аналізу і синтезу
 - д) дедуктивний.
14. Яка з теорій грошей була розроблена пізніми меркантилістами?
- а) металева;
 - б) номіналістична;
 - в) кількісна;
 - г) трудова.
15. Хто дав ім'я майбутній економічній науці?
- а) У.Стаффорд;
 - б) Т.Мен;
 - в) А. Монкрет'єн;
 - г) А.Л.Ордин-Нащокін.

ТЕМА 1. 6. РОЗВИТОК РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ (друга половина XVII – перша половина XIX ст.) (4 год.)

Опорні поняття: промисловий переворот; первісне нагромадження капіталу; товар; засоби виробництва; позаекономічний примус; капіталізм; фабрика; дукат; сировинний придаток; закон грошового обігу; споживча вартість; мінова вартість; природна ціна; ринкова ціна; капітал; прибуток; рента заробітна плата; номінальна і реальна заробітна плата; теорія народонаселення; закон спадної віддачі рикардіанська школа; система золотого стандарту; кількісна теорія грошей; «чистий продукт» Кене; «закон спадної родючості землі» Тюрго; теоретична система А.Сміта.

Питання для обговорення

1. Промисловий переворот і початок капіталістичної індустріалізації в Англії.
2. Особливості здійснення промислового перевороту у Франції.

3. Перебудова економіки Німеччині на засадах капіталістичного розвитку.
4. Особливості промислового перевороту в Японії
5. Шляхи розвитку капіталізму в сільському господарстві.
6. Особливості промислового перевороту на Україні. Становлення українського національного ринку.
7. Еволюція аграрних відносин. Введення кріпосного права в Україні.
8. Загальна характеристика фізіократизму. Економічна концепція Ф. Кене. Фізіократичне вчення А. Тюрго .
9. Економічні погляди У. Петті і П. Буагільбера – засновників класичної політичної економії в Англії і Франції.
10. А. Сміт як засновник концепції економічного лібералізму.
11. Основні ідеї економічного вчення Д. Рікардо.
- 12.Еволюція класичної політекономії в першій половині ХІХ ст. Економічні погляди Д.Мілля, Н.В. Сеніора, Т.Р. Мальтус, Ж-Б. Сея
- 13.Критичний напрям політичної економії. Економічні погляди С.Сісмонді, П.Прудона.
14. Економічні вчення західноєвропейських соціалістів-утопістів.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Особливості промислового перевороту та індустріалізації в Німеччині. Юнкерський шлях розвитку сільського господарства. Розвиток банківської сфери.
2. Особливості та наслідки промислового перевороту на Україні.
3. Здійснити порівняльний аналіз ходу промислової революції в країнах ранньої індустріалізації.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Науково-технічні винаходи в Англії. Вплив науково-технічної революції на економіку світу.
2. Чумацький промисел на Україні.

Тема есе: «Землеробство служить основою для всієї економіки держави» Ф. Кене.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. У ході якої буржуазної революції було прийнято закон «Про Гомстеди», який установив капіталістичні відносини в сільському господарстві?
 - а) Нідерландська буржуазна революція (1566 — 1609 рр.).
 - б) Революція Мейдзі в Японії (1867 — 1868 рр.).
 - в) Перша буржуазна революція в США (1775 — 1782 рр.).
 - г) Друга буржуазна революція в США (1861 — 1865 рр.).
 - д) Англійська буржуазна революція (1642 — 1649 рр.)
2. Чим пояснити, що в капіталістичних країнах індустріалізація почалася з переводу на машинну базу легкої промисловості?

- а) Незначною потребою підприємств в авансованому капіталі.
 - б) Більш швидкою оборотністю капіталу.
 - в) Виникненням акціонерних товариств.
 - г) Концентрацією та спеціалізацією виробництва.
 - д) Дешевою робочою силою.
3. Наслідки промислового перевороту в Англії:
- а) Технічне перетворення текстильної промисловості.
 - б) Зростання сільського населення.
 - в) Формування внутрішнього ринку.
 - г) Розвиток комунальних і міських фінансів.
 - д) Розвиток залізничного транспорту:
 - е) Створення галузі машинобудування.
4. Основна причина затяжного характеру промислового перевороту у Франції:
- а) Наполеонівські війни.
 - б) Політика банків.
 - в) Вузькість сировинної бази.
 - г) Слабкість інженерної думки.
5. Яке відкриття дало поштовх розвитку німецької хімічної промисловості?
- а) Відбілювачів полотна.
 - б) Анілінових барвників.
 - в) Синтетичних волокон.
 - г) Замінників шкіри.
6. Хто залишився у програші внаслідок «революції цін»?
- а) Буржуазія.
 - б) Селянство.
 - в) Феодали.
 - г) Держава.
7. Що гарантував Гомстед-акт?
- а) Недоторканість особистості.
 - б) Недоторканість житла.
 - в) Здобуття земельної ділянки.
 - г) Наявність зброї.
8. Хто першим сформулював принцип «Laissez faire...»:
- а) А.Сміт;
 - б) Ф.Кене;
 - в) В.Гурне;
9. Укажіть категорії, які аналізували фізіократи:
- а) класи;
 - б) сільське господарство;
 - в) промисловість;
 - г) чистий продукт;
 - д) первісні та щорічні аванси;
 - е) рента.
10. У.Петті розглядав категорію «гроші» як представник:
- а) номіналістичної теорії грошей;
 - б) деталі статичної теорії грошей;

- в) кількісної теорії грошей.
11. У.Петті і П.Буагільбер—засновники теорії вартості, яка визначається:
- а) витратами праці (трудова теорія);
 - б) виробничими витратами (теорія витрат);
 - в) маргінальною корисністю.
12. Відповідно до запропонованої Ф.Кене класифікації, фермери – це:
- а) продуктивний клас;
 - б) клас власників землі;
 - в) безплідний клас.
13. Автором, який створив першу теорію відтворення і поділив капітал основний і оборотний, а працю – на продуктивну і непродуктивну, вважається:
- а) У.Петті;
 - б) Ф.Кене;
 - в) А.Сміт;
 - г) А.Тюрго.
14. А.Тюрго вважав єдиним джерелом будь-якого багатства працю:
- а) торговця;
 - б) фермера;
 - в) ремісника;
 - г) лихваря.
15. В центрі уваги якого економіста находилась мінова вартість:
- а) У.Петті;
 - б) П.Буагільбер;
 - в) У.Петті і П.Буагільбер;
16. Яку з функцій грошей аналізував А.Сміт і вважав корисною П.Буагільбер:
- а) міру вартості;
 - б) засіб платежу;
 - в) засіб обігу;
 - г) засіб накопичення.
17. Визначте загальні риси, що характеризують економічну систему і об'єкти дослідження класичної школи політичної економії у першій третині ХІХ ст.:
- а) завершується становлення капіталістичних відносин в Англії і Франції;
 - б) в усіх країнах світу відбулася промислова революція;
 - в) розроблена теорія трьох факторів виробництва;
 - г) сформувалася мінова концепція;
 - д) відбулася перша криза перевиробництва;
 - є) наука визначала прибуток та відсоток як результат несплаченої праці робітників;
 - ж) економіка отримала назву ринкової.

ТЕМА 1.7. РИНКОВЕ ГОСПОДАРСТВО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В ПЕРІОД МОНОПОЛІСТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) (4 год.)

Опорні поняття: фабричне виробництво; концесія; контрибуція; інтенсифікація; еміграція; концентрація; централізація капіталу; циклічна криза; акціонерне товариство; акциз; мито; бюрократизація; синдикат; цінні папери; ринок праці; імперіалізм; фінансовий капітал; промисловий капітал; емісія; соціальні гарантії; соціальні права; девальвація; інфляція; банкрутство; антитрестівське законодавство; державний соціалізм; стагнація; фритредерство; ревальвація; націоналізація; державне регулювання; корпоратизація; інтервенція; постіндустріальне суспільство; «закон Візера»; «закон Парето»; сучасна ліберальна концепція; історична школа; «молода» історична школа; соціальний напрям у політичній економії; соціалістичні ідеї; марксистська теорія.

Питання для обговорення

1. Основні тенденції господарського розвитку в період монополістичної конкуренції. Ринкове господарство в США
2. Економічне піднесення Німеччини.
3. Втрата Англією світової промислової гегемонії. Економічне відставання Франції, головні причини.
4. Розвиток ринкового господарства в період монополістичної конкуренції в Японії.
5. Колоніальна система господарства і становище залежних країн.
6. Виникнення і розвиток марксистської економічної теорії. Розвиток політичної економії в «Капіталі» К.Маркса.
7. Німецька національна політекономія. Характеристика основних принципів німецької історичної школи. Економічні концепції А.Мюллера та Ф. Ліста.
8. Економічні погляди представників старої та нової історичної школи.
9. Економічні погляди представників третьої «німецької хвилі».
10. Особливості історично - економічних досліджень в країнах Європи та Росії

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Міжнародні економічні відносини. Політика протекціонізму і встановлення монопольних цін. Міграційні процеси. Формування національних валютних систем.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Революція Мейдзі в Японії 1867-1868 рр.
2. «Національна система політекономії» Ф.Ліста.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Наслідки НТР останньої третини ХІХ-го сторіччя:
 - а) Виникнення нових галузей промисловості (авіа-, автомобілебудування, електротехніка).
 - б) Формування внутрішнього ринку.
 - в) Формування світового капіталістичного господарства.
 - г) Розвиток залізничного транспорту.
 - д) Створення технічної бази для виникнення акціонерних товариств і монополій
2. Ким створюється надлишкова вартість згідно К.Марксу?
 - а) промисловим робітником;
 - б) капіталістом;
 - в) найманим сільськогосподарським робітником;
 - г) підприємцем.
3. До якого капіталу з позиції засобів переносу вартості на готовий продукт відноситься заробітна плата:
 - а) до основного;
 - б) обігового;
 - в) постійного;
 - г) змінного;
 - д) немає правильної відповіді.
4. Що таке товар згідно з теорією К.Маркса?:
 - а) річ;
 - б) продукт праці;
 - в) речовина природи;
 - г) продукт праці, який вироблено для купівлі-продажу.
5. Як трактує споживчу вартість товару К.Маркс у 1-му томі «Капіталу»?:
 - а) як сукупність його корисних властивостей;
 - б) як втілену у товарі працю;
 - в) як пропорцію, у якій обмінюються товари;
 - г) як витрати суспільно необхідної праці.
6. Що виступає предметом дослідження 3 тому «Капіталу» К.Маркса?
 - а) процес виробництва і обігу капіталу, який взято у цілому;
 - б) процес обігу капіталу;
 - в) процес виробництва капіталу;
 - г) теорії надлишкової вартості.
7. Виберіть конкретні форми вираження надлишкової вартості:
 - а) прибуток;
 - б) заробітна плата;
 - в) підприємницький прибуток;
 - г) процент;
 - д) рента.

8. В якому з тверджень вірно сформульовано визначення органічної будови капіталу:
- а) сума постійного та змінного капіталу;
 - б) різниця між постійним та змінним капіталом;
 - в) відношення постійного капіталу до змінного;
 - г) відношення змінного до постійного капіталу;
 - д) відношення основного до обігового капіталу.
9. Кому належить впровадження в економічну науку поняття «робоча сила»:
- а) В.Петті;
 - б) А.Сміту;
 - в) Д.Рикардо;
 - г) Ж.Б.Сею;
 - д) Н.Сеніору;
 - є) К.Марксу;
 - ж) Дж.С.Міллю.
10. У якій формі капітал поділяється на основний та оборотний:
- а) товарній;
 - б) грошовій;
 - в) виробничій.
11. В якій роботі Ф.Енгельс вперше дав поняття предмету політичної економії у широкому розумінні:
- а) «Походження сім'ї, особистої власності і держави»;
 - б) «Маніфест комуністичної партії»;
 - в) «Становище робочого класу в Англії»;
 - г) «Анти-Дюринг».

МОДУЛЬ 2

ТЕМА 2.8. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) (4 год.)

Опорні поняття: товар; засоби виробництва; корпорація; капіталізм; фабрика; асигнація; монополія; акціонерна спілка; акція; дивіденди; сировинний придаток, вільна конкуренція; закон грошового обігу; споживча вартість; мінова вартість; природна ціна; ринкова ціна; капітал; прибуток; рента заробітна плата; номінальна і реальна заробітна плата.

Питання для обговорення

1. Реформи Російської імперії та їх вплив на економіку України
2. Посилення промислового перевороту в Україні.
3. Столипінська аграрна реформа.
4. Реформи Австро-Угорської імперії та їх вплив на економіку західноукраїнських земель.
5. Економічні програми національних урядів України.
6. Господарський розвиток західноукраїнських земель на початку ХХ ст.
7. Антикріпосницькі ідеї в працях Я. Козельського, В.Каразіна.
8. Економічні ідеї революційного народництва. Економічні ідеї М. Драгоманова.
9. Ліберально-народницька економічна думка. Економічні ідеї Червінського, Левицького.
10. Розвиток політичної економії в Україні. І. Вернадський, А. Антонович, М. Туган-Барановський.
11. Економіко-математичні дослідження Є. Слуцького.
12. Київська психологічна школа. М. Бунге, Р. Орженицький, О. Білімович – засновники суб'єктивно-психологічного напрямку в Україні.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Передумови аграрних реформ 1848-1849 рр. у Західній Україні та 1861 р. в Росії та Україні. Суть та хід реформ. Соціально-економічні наслідки

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Міжнародні економічні відносини в ХІХ ст.
2. Роль України в системі світового ринку (ХІХ – поч. ХХ ст.).

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Назвіть головне джерело первісного нагромадження капіталу на Україні:
 - а) Розвиток легкої промисловості.
 - б) Чумацькі промисли.

- в) Видобуток вугілля.
 - г) Розвиток сільського господарства.
2. З якої галузі промисловості почався промисловий переворот в Україні?
- а) Важка індустрія.
 - б) Легка промисловість.
 - в) Цукрові заводи.
 - г) Аграрний сектор.
 - д) Залізничний транспорт.
3. Причини скасування кріпосництва:
- а) Криза феодалізму.
 - б) Необхідність зміцнення обороти країни після поразки в Кримській війні.
 - в) За відміну кріпосництва була більшість населення.
 - г) Промисловий переворот.
 - д) Криза в сільському господарстві.
4. Назвіть реформи 60-х рр. XIX ст. на Україні:
- а) Відміна кріпосництва.
 - б) Фінансова.
 - в) Промислова.
 - г) Воєнна.
 - д) Народної освіти.
 - е) Судова .
 - ж) Аграрна.
5. Особливості розвитку капіталізму в аграрному секторі (друга половина XIX ст.) України:
- а) Йшов пруським шляхом.
 - б) Були присутні дві системи: капіталістична і відробіткова.
 - в) Йшов американським шляхом.
 - г) Була присутня тільки капіталістична система.
 - д) Була присутня тільки відробіткова система.
 - е) Аграрне перенаселення.
 - ж) Феодальні обмеження.
 - з) Зростання урожайності.
6. Особливості розвитку капіталізму в промисловості (друга половина XIX ст.) України:
- а) Були присутні три стадії розвитку капіталістичного укладу — дрібне виробництво, мануфактури, фабрики.
 - б) Присутні були тільки фабрики.
 - в) Присутні були мануфактури і фабрики.
 - г) Галузі з переробки продукції аграрного сектору.
 - д) Вугільно-металургійна база.
 - е) Концентрація виробництва.
 - ж) Присутність іноземного капіталу.
 - з) Феодально-кріпосницькі обмеження.
 - і) Широкий розвиток залізничного транспорту.

7. Які види торгівлі були присутні наприкінці ХІХ ст. в Україні?

- а) Оптова.
- б) Роздрібна.
- в) Внутрішня.
- г) Зовнішня.
- д) Біржева.
- е) Лавочна.

8. Головні напрямки реформи Столипіна:

- а) Вихід селян із общини та закріплення землі в приватну власність.
- б) Створення хуторського господарства.
- в) Проведення, політики переселення.
- г) Американський шлях розвитку села.
- д) Створення Селянського поземельного банку.
- е) Посилення експлуатації селян.

9. Установіть відповідність:

1) П. Лавров, П. Ткачев,	а) ліберальне народництво,
2) О. Герцен	б) селянський соціалізм,
3) М. Чернишевський	в) революційне

народництво,

4) В. Воронцов, С. Кривенко, С. Южаков,	г) політекономія трудящих,
5) В. Дмитрієв, Л. Слонімський.	д) математична школа.

10. Знайдіть відповідність:

1) М. Левитський	а) автор однієї з перших наукових праць з політекономії російською мовою;
2) Т. Степанов	б) популяризатор економічного вчення

.Маркса;

3) М. Зібер	в) автор «Артільного договору»,
4) М. Бунге	г) теорія збалансованого бюджету споживача;
5) М. Драгоманов	д) переклад українською мовою 24 –го розділу 1 т. «Капіталу»
6) І. Франко	е) фундатор «Старої громади»;
7) Є. Слуцький	ж) засновник київської психологічної

школи.

11. Назвіть авторів указаних теорій і наукових творів:

1. Теорія податків.	а) М. Огарьов.
2. Теорія «селянського соціалізму»,	б) П. Лавров.
3. «Історичні листи»,	в) М.

Чернишевський.

4. Примітки до «Основ політичної економії» Мілля,	г) М. Тургенев,
5. «Що потрібно народові».	д) О. Герцен.

ТЕМА 2.9. ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА В ПЕРІОД ДЕРЖАВНО – МОНОПОЛІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (перша половина ХХ ст.) (4 год.)

Опорні поняття: монетаризм; економічні регіональні союзи; транснаціональна корпорація; міжнародна економічна інтеграція; маржиналізм; макроекономічне регулювання; ринкова рівновага; теорія загальної рівноваги, «хрест Маршала».

Питання для обговорення

- 1 Економічні наслідки першої світової війни для провідними країнами світу. Повоєнний розвиток США, Японії та країн Західної Європи.
2. Економічна сутність Версальської системи. План Дауеса та його наслідки для економіки Німеччини.
3. Економічна криза 1929 – 1933 рр. причини та її суть. Господарство США та «Новий курс» Ф. Рузвельта.
4. Подолання наслідків кризи у країнах Західної Європи. План Юнга та його наслідки для економіки Німеччини.
5. Господарський розвиток країн Західної Європи 30- 40-і рр. ХХ ст.
6. Виникнення теорії маржиналізму, його методологічні принципи. Попередники маржиналізму.
7. Основні положення австрійської школи граничної корисності.
8. Шведська (Стокгольмська) економічні школи.
9. Математична інтерпретація ідей маржиналізму С. Джевонс, Ф. Уікстид, Ф. Еджуорт.
10. Лозаннська економічна школа. Теорія загальної рівноваги К. Вальраса та оптимум В.Парето.
11. Другий етап «маржинальної революції» - американська, кембріджська шкіли маржиналізму.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Причини та наслідки першої світової війни. Економічні та політичні наслідки першої світової війни для країн Західної Європи.
2. Здійснити порівняльний аналіз економічної політики виходу з кризи 1929-1933 рр. Великобританії, Франції та Німеччини.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Економічні кризи - історичний досвід.
2. Зародження і розвиток кооперативного руху в Україні.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Яка країна найбільше постраждала від економічної кризи початку 1930-х рр.?
 - а) Англія.
 - б) Німеччина.
 - в) Франція.
 - г) Чехословаччина.
2. Для якої з країн було розроблено плани Дауеса і Юнга?
 - а) Австрія.
 - б) США.
 - в) Німеччина.
 - г) Японія.
 - д) Франція.
3. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта, його основні напрямки:
 - а) Припинення обміну банкнотів на золото
 - б) Вилучення золота з обігу.
 - в) Вільна торгівля землею.
 - г) Обмеження імпорту.
 - д) Відродження промисловості.
 - е) Стимулювання державного підприємництва.
 - ж) Колоніальна політика.
4. Виберіть терміни та поняття, які застосовувалися маржиналістами:
 - а) цінність;
 - б) економічне благо;
 - в) гранична корисність;
 - г) гранична конкуренція;
 - д) продуктивність;
 - е) граничний прибуток;
 - ж) гранична потреба;
 - з) граничні витрати.
5. Кого називають засновником теорії споживчої поведінки:
 - а) Г.Госсен;
 - б) А.Курно;
 - в) І.Тюнен;
 - г) К.Менгер.
6. Хто з представників маржиналізму ввів в економічну науку термін «граничний»:
 - а) А.Курно;
 - б) Г.Госсен;
 - в) У.Джевонс;
 - г) Ф.Візер.
7. Назвіть прізвище засновника математичної школи в економічній науці:
 - а) А.Курно;
 - б) У.Джевонс;
 - в) Г.Госсен;
 - г) Л.Вальрас.

8. Хто з математиків-економістів першим встановив, що максимум прибутку забезпечується при рівності граничного прибутку та граничних витрат:
- а) А. Курно;
 - б) І. Тюнен;
 - в) Г. Госсен.
9. Хто ввів в економічну науку поняття «криві байдужості»:
- а) У.Джевонс;
 - б) Л.Вальрас;
 - в) Ф.Еджуорт;
 - г) В.Парето.
10. Що, згідно з В.Парето, повинна вивчати економічна наука:
- а) методи державного регулювання економіки;
 - б) потреби людини;
 - в) поведінку людини на виробництві;
 - г) обмеженість ресурсів;
 - д) причинно-наслідкові та функціональні зв'язки між економічними наслідками.
11. На яких припущеннях базується модель Л.Вальраса «Система загальної економічної рівноваги»:
- а) ринок досконалої конкуренції;
 - б) ринок із втручанням держави або профспілок;
 - в) урахування фактору часу;
 - г) немає вірної відповіді.
12. Термін «економікс» отримав загальне визнання після того, як був використаний у назві праці:
- а) Ж.Б.Сея;
 - б) Д.С.Мілля;
 - в) А.Маршалла;
 - г) Дж.М.Кейнса.
13. Автори першого етапу маргінальної революції визначають вартість (цінність), виходячи з:
- а) теорії трудової вартості;
 - б) теорії витрат;
 - в) теорії граничної корисності;
 - г) виявлення рівноважної ціни, яка визначається за допомогою граничної корисності і граничних витрат.
14. Засновником сучасного макроекономічного моделювання серед авторів періоду маргінальної революції вважають:
- а) У.Джевонса;
 - б) Л.Вальраса;
 - в) А.Маршалла;
 - г) Дж.Б.Кларка;
 - д) В.Парето.

ТЕМА 2.10. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ПІД ВПЛИВОМ НАУКОВО – ТЕХНІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (друга половина ХХ ст.) (4 год.)

Опорні поняття: неокласична теорія; сучасна ліберальна концепція; неокласичні теорії економічного зростання; кейнсіанська революція; концепція «кейнсіансько-неокласичного синтезу»; соціально-індустріальні технократичні концепції кейнсіанська концепція; теорія недосконалої конкуренції.

Питання для обговорення

1. Наслідки Другої світової війни. План повоєнної відбудови Європи. План Маршала.
2. Динаміка господарського розвитку Великобританії в II половині ХХ ст.
3. Модернізація економіки Франції, структурні зміни і динаміка розвитку в II половині ХХ ст.
4. «Економічне диво» Німеччини, шлях до економічного лідерства в Європі в II половині ХХ ст. Реформи Єрхарда.
5. Формування «нової економіки» в США в II половині ХХ ст. Роль США в процесі становлення світової економіки.
6. Господарський розвиток Японії II половині ХХ ст.
7. Нові індустріальні країни Латинської Америки. Чинники «економічного дива» Бразилії. Ліберальні економічні реформи 80-х рр. в Мексиці. Зміст та наслідки.
8. Структурна характеристика країн, що розвиваються, проблеми і труднощі економічного розвитку
9. Методологічні засади кейнсіанської теорії. Кейнсіанські рекомендації та рецепти щодо макрорегулювання.
10. Некейнсіанська макроекономіка. Історичні умови формування ортодоксального некейнсіанства, його відмінності від поглядів Кейнса.
11. Посткейнсіанство. Альтернативний варіант «Загальної теорії» Дж. Робінсон. Калдор. Саруффа. Теорії перерозподілу доходу

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Прискорення процесів монополізації національної економіки Великобританії. Кризові явища 70-х рр.
2. Негативні тенденції в економічному розвитку Франції в 80-х рр. Реформи 80 – 90-х рр.
3. Нові індустріальні країни Латинської Америки. Чинники «економічного дива» Бразилії. Ліберальні економічні реформи 80-х рр. в Мексиці.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Економічні причини створення «спільного ринку».
2. Регіональна міжнародна економічна інтеграція та формування ЄС.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Головна ціль «Плану Маршала» (1947 рік):
 - а) Допомога по відновленню зруйнованого господарства США.
 - б) Допомога по відновленню зруйнованого господарства Європи після II-ї світової війни.
 - в) Закріплення позицій США в західній Європі.
 - г) Утворення об'єднаного капіталістичного фронту проти національно-визвольного руху та системи соціалізму.
 - д) Вирішення екологічних проблем.
2. Назвіть головні фактори розпаду колоніальної системи:
 - а) Виникнення системи соціалізму.
 - б) Ослаблення позицій капіталізму в ході світових війн.
 - в) Демографічні умови.
 - г) Посилення національно-визвольного руху.
3. Найбільш суттєвий економічний наслідок розпаду колоніальної системи:
 - а) Зміни в національному складі європейських країн.
 - б) Зростання світових цін на нафту.
 - в) Розкол «третього світу».
 - г) Економічна інтеграція Європи.
4. Основний економічний зміст «холодної війни»:
 - а) Боротьба за джерела сировини.
 - б) Боротьба за союзників.
 - в) Боротьба за ринки.
 - г) Гонка озброєнь.
5. Яка країна втратила свою колоніальну імперію без воєнних конфліктів?
 - а) Бельгія.
 - б) Англія.
 - в) Франція.
 - г) Голландія.
6. Назвіть головні напрямки програми оздоровлення американської економіки, яку було висунуто рейганівською адміністрацією (1980 рік):
 - а) Зменшення податків.
 - б) Зменшення урядових витрат.
 - в) Проведення кредитно-грошової політики щодо зниження інфляції.
 - г) Збільшення заробітної плати робітничому класу.
 - д) Дерегулювання підприємницької діяльності.
 - е) Мілітаризація економіки.
7. Головні риси стратегії адміністрації Б.Клінтона:
 - а) Критика монетарної політики.
 - б) Підтримка урядом наукових досліджень та їх впровадження у виробництво.

- сфері.
- в) Посилення державного регулювання в соціально-економічній сфері.
 - г) Підтримка малого бізнесу.
 - д) Зниження кількості робітничих місць.
 - е) Розвиток системи освіти, професійної підготовки кадрів.
 - ж) Довгострокові інвестиційні програми.
 - з) Зростання бюджетного дефіциту.
8. Назвіть головні фактори конкурентоспроможності японських товарів на світовому ринку:
- а) Чітка система контролю за якістю продукції.
 - б) Зниження продуктивності праці.
 - в) Дуже низькі витрати робітничого часу.
 - г) Високий рівень приватних нагромаджень.
 - д) Високий рівень прибутку на душу населення.
 - е) Високі податки на товари першої необхідності.
9. Які, на Вашу думку, причини зумовили створення Кейнсом «Загальної теорії зайнятості, проценту і грошей»?:
- а) зростання грошей у обігу;
 - б) велика депресія;
 - в) необхідність виходу з глибокої кризи;
 - г) жорстке регулювання економіки державою.
10. Які заходи щодо виходу з кризи пропонували неокласики:
- а) регулювання грошової маси;
 - б) активне втручання держави в економічне життя;
 - в) обмеження діяльності монополій;
 - г) регулювання цін.
11. Які заходи, згідно з Кейнсом, спроможні вивести економіку з кризи:
- а) проведення помірної інфляції;
 - б) підвищення граничної ефективності капітальних вкладень;
 - в) зниження центральним банком ставки проценту;
 - г) активне втручання держави в економіку;
 - д) створення додаткових робочих місць;
 - е) зростання продуктивного та споживчого попиту;
 - ж) розвиток споживчого кредиту;
 - з) усі перелічені вище.
12. Основу методології дослідження Дж.М.Кейнса складають такі положення:
- а) пріоритет мікроекономічного аналізу;
 - б) пріоритет макроекономічного аналізу;
 - в) концепція «ефективного попиту»;
 - г) прихильність «закону ринків» Ж.Б.Сея;
 - д) мультиплікатор інвестицій;
 - е) схильність до ліквідності.

13. Для стимулювання споживчого попиту на інвестиції держава, на думку Дж.М.Кейнса, повинна активно сприяти регулюванню норми позикового проценту:
- а) у бік збільшення;
 - б) у бік зниження;
 - в) до конкретного рівня.
14. Назвіть терміни і категорії, які введені в науковий обіг Кейнсом:
- а) гранична схильність до споживання;
 - б) мультиплікатори доходу та інвестицій;
 - в) зайнятість;
 - г) основний психологічний закон;
 - д) сукупна пропозиція;
 - є) акселератор;
 - ж) мультиплікатор.
15. Вкажіть причини, якими Кейнс пояснював недостатній сукупний попит:
- а) диспропорції в економіці;
 - б) відставання зростання споживання населення від зростання його доходів;
 - в) недосконалість механізму ціноутворення;
 - г) переважність ліквідності;
 - д) низька норма прибутку на капітал;
 - є) високий рівень проценту;
16. Знайдіть визначення кейнсіанського мультиплікатора:
- а) добуток збільшення доходу і збільшення інвестицій;
 - б) відношення збільшення доходу до збільшення інвестицій;
 - в) відношення збільшення інвестицій до збільшення доходу.
17. Знайдіть вірне визначення акселератора:
- а) добуток збільшення доходу і збільшення інвестицій;
 - б) відношення збільшення доходу до збільшення інвестицій;
 - в) відношення збільшення інвестицій до збільшення доходу.
18. Хто з перелічених економістів є послідовниками Кейнса:
- а) А.Маршал;
 - б) М.Фрідмен;
 - в) Е.Хансен;
 - г) П.Самуельсон;
 - д) Дж.Хікс;
 - є) Т.Веблен.
19. Що з наведеного нижче відстоював Кейнс:
- а) принцип «laissez faire»;
 - б) вільний вихід з кризи;
 - в) державне регулювання економіки;
 - г) усі відповіді вірні.
20. Кому з перелічених економістів належить ідея мультиплікатора:
- а) Дж.М.Кейнс;

- б) Дж.Хікс;
- в) П.Самуельсон;
- г) Р.Кан.

ТЕМА 2.11. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ НА ЕТАПІ ІНФОРМАЦІЙНО – ТЕХНОЛОГІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) (4 год)

Опорні поняття: сучасний інституціоналізм. теорія недосконалої конкуренції; неолібералізм; сучасний монетаризм; «рівняння обміну Фішера»; ТРО; гіпотези природного рівня безробіття; закон Оукена; теорія «економіки пропозиції»; неоінституціональна економіка; соціальний інституціоналізм; концепція системної трансформації ринкового суспільства.

Питання для обговорення

1. Розвиток світового господарства наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. Особливості розвитку провідних капіталістичних країн
2. Країни перехідної економіки в 90-х роках ХХ ст.: загальна характеристика.
3. Соціально-економічні перетворення у країнах Центральної та Східної Європи
4. Розвиток економіки перехідного періоду в країнах Азії і на Кубі
5. Консервативна неокласика. Перегляд неокласичної теорії ринку, Й.Шумпетер.
6. Неокласична теорія економічного зростання.
7. Неокласичне відродження. Концепція економіки пропозиції та теорія раціональних очікувань. Неокласичний синтез.
8. Загальна характеристика неолібералізму. Концепція «соціального ринкового господарства».
9. Англійська (Лондонська) та німецька (ордолібералізм) школа неолібералізму
10. Основні положення американського неолібералізму (монетаризм), М. Фрідмен.
11. Французька (паризька) школа неолібералізму (дирижизм)
12. Сутність інституціоналізму та основні етапи його розвитку.
13. Неоінституціоналізм. Теорія «індустріального суспільства». Концепція футурології.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Неолібералізм та концепція «соціального ринкового господарства». Ф.Хайек: філософія економічної свободи. В.Ойкен: теорія економічного порядку.

2. Соціальний (індустріально-технологічний) інституціоналізм Дж. Гелбрейта. Форми і організація соціального контролю. Корпорація з її техноструктурою.
3. Еволюція теорій трансформації капіталізму під впливом НТР. Теорія «народного капіталізму» (Берлі, Чейз, Дж. М. Кларк). Теорії «дифузії власності», «управлінської революції», «революції доходів»

Теми рефератів та доповідей до теми:

1 Розвиток міжнародних економічних відносин на сучасному етапі.

Тема есе. «Не через бюджетне, а через грошове регулювання слід розв'язувати економічні проблеми країни» М.Фрідмен.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Головні риси сучасного капіталізму (90-і рр.):
 - а) Пом'якшення гостроти класових суперечностей.
 - б) Виникнення акціонерних товариств.
 - в) Формування ринку найманої робочої сили.
 - г) Введення внутрішньогосподарської плановірності та міждержавної координації дій.
 - д) Утворення різноманітних форм неоколоніалізму.
 - е) Зростання сільського населення.
 - ж) На перше місце виходять глобальні проблеми сучасності.
2. Назвіть причини виникнення інституціоналізму:
 - а) концентрація виробництва;
 - б) різка диференціація у доходах домогосподарств;
 - в) централізація капіталу;
 - г) загострення соціальних протиріч.
3. Які завдання ставили перед собою інституціоналісти:
 - а) показати збитки, які завдає суспільству монополістичний капіталізм;
 - б) розробити заходи щодо реформування капіталізму;
 - в) розробити концепцію захисту середнього класу;
 - г) доказати необхідність державного регулювання економіки.
4. Що, на думку інституціоналістів, належить до інститутів, які спроможні бути особою силою у розвитку суспільства:
 - а) сім'я;
 - б) держава;
 - в) професійні спілки;
 - г) конкуренція;
 - д) монополія;
 - е) право.
5. Інституціоналісти у якості предмета економічного аналізу вважають:
 - а) сферу виробництва;
 - б) сферу виробництва і обігу;
 - в) економічні та неекономічні фактори.

6. Пріоритетними методами дослідження в інституціональній теорії є:
- а) каузальний;
 - б) історико-економічний;
 - в) функціональний;
 - г) емпіричний;
 - д) логічної абстракції;
 - є) соціальної психології.
7. Кому належить робота «Теорія бездіяльного класу»:
- а) Дж.Коммонсу;
 - б) У.Мітчеллу;
 - в) Дж.Гелбрейту;
8. Поняття «ефект Веблена» характеризує ситуацію впливу поведінки споживачів на зростання попиту у зв'язку:
- а) з незмінними цінами;
 - б) з рівнем цін, який знизився;
 - в) з рівнем цін, який зріс.
9. Т.Веблен бачить у якості результатів запропонованих ним реформ:
- а) збереження пріоритетної ролі фінансових прошарків бізнесу;
 - б) перехід до індустріальної системи;
 - в) перехід до соціалістичного суспільства.
10. На думку Дж.Коммонса вартість формується:
- а) витратами праці;
 - б) співвідношенням попиту і пропозиції;
 - в) юридичною угодою «колективних інститутів».
11. Дж.Коммонс з нижче перелічених етапів в еволюції «капіталізму» виділяє наступні:
- а) капіталізм вільної конкуренції;
 - б) грошове господарство;
 - в) фінансовий капіталізм;
 - г) кредитне господарство;
 - д) адміністративний капіталізм.
12. Антимонопольні концепції Т.Веблена та Дж.Коммонса біли вперше апробовані:
- а) до світової економічної кризи 1929-1933 рр.;
 - б) в період «нового курсу» Ф.Рузвельта;
 - в) після другої світової війни.
13. Які категорії здебільшого використовує Дж.Коммонс при аналізі соціально-економічних систем:
- а) криза;
 - б) попит та пропозиція;
 - в) цикл;
 - г) правові норми та юридичні відношення;
 - д) соціальний конфлікт;
 - є) гармонія інтересів;

- ж) угода;
 - з) титул власності.
14. У.Мітчел – засновник однієї з течій інституціоналізму, яка отримала назву:
- а) соціально - психологічна;
 - б) соціально – правова;
 - в) кон’юнктурно – статистична.
15. Економічне вчення У.Мітчелла стало основою:
- а) теорії граничної корисності;
 - б) концепції без кризового циклу;
 - в) теорії еволюції природи Ч.Дарвіна.
16. Який з наведених нижче факторів характеризує інституціональні причини існування «тіньової економіки» у будь-якій сучасній господарчій системі?:
- а) витрати дотримання існуючих законів у господарчій діяльності нижче, ніж вигоди від досягнення особистих прагнень;
 - б) витрати дотримання існуючих законів у господарчій діяльності переважають вигоди від досягнення особистих прагнень;
 - в) держава не здібна забезпечити захист та вигоди від легальної діяльності.
17. Який тип господарства, згідно з Ойкеном, не належить до ідеального:
- а) центрально - кероване господарство;
 - б) вільне ринкове господарство;
 - в) змішане (реальне) господарство;
18. Чи припускає неолібералізм втручання держави в економічне життя:
- а) «так»;
 - б) «ні»;
19. Хто з перелічених неолібералів є представником лондонської школи:
- а) Ф.Хайєк;
 - б) Л.Мізес;
 - в) І.Фішер;
 - г) Г.Мюрдаль.
20. Назвіть вихідні положення економічного вчення Ф.Хайєка:
- а) монопольний ринковий порядок;
 - б) неприйнятність профспілок;
 - в) чистота ринку;
 - г) повне знищення державного регулювання економіки;
 - д) зменшення державного втручання в економіку.
21. У якій країні неоліберальний напрямок отримав різновид дирижизму:
- а) Німеччина;
 - б) Англія;
 - в) США;
 - г) Австрія;
22. Хто з перелічених нижче економістів не належить до неоліберального напрямку:
- а) У.Ліпман;

- б) В.Ойкен;
 - в) Л. Ерхард;
 - г) Ф.Ліст;
 - д) К.Менгер.
23. Термін «соціальне ринкове господарство» вперше використав:
- а) Дж.М.Кейнс;
 - б) А.Мюллер-Армак;
 - в) М.Фрідмен;
 - г) П.Самуельсон;
 - д) К.Менгер.
24. Лідер Чиказької школи неолібералізму М.Фрідмен у концепції державного регулювання економіки вважає провідними такі принципи:
- а) пріоритетність не грошових факторів;
 - б) пріоритетність грошових факторів;
 - в) стабільність «кривої Філіпса»;
 - г) нестабільність «кривої Філіпса»;
 - д) стабільність темпу зростання кількості грошей з урахуванням природної норми безробіття.
25. Визначте економічні категорії, які використовував М.Фрідмен у боротьбі з кейнсіанством:
- а) ВВП;
 - б) рента;
 - в) заробітна плата;
 - г) гроші;
 - д) інвестиції.
26. Який процент щорічного зростання грошової маси, згідно Фрідмену, є оптимальним:
- а) 2%;
 - б) 4%;
 - в) 6%;
 - г) 8%;
27. Вкажіть позиції, яких дотримуються представники ТЕП:
- а) перевищення доходної частини бюджету над витратною;
 - б) перевищення витратної частини бюджету над доходною;
 - в) бюджет повинен бути збалансованим.
28. Якої концепції додержуються прихильники ТЕП з питань соціального забезпечення:
- а) повністю відкидають систему соціальних гарантій;
 - б) відстоюють необхідність розширення соціальних гарантій;
 - в) припускають часткові соціальні гарантії для малозабезпечених шарів населення;
29. Стабілізаційна політика у замкненій економіці згідно з ТРО потребує:
- а) збалансованого державного бюджету у межах бізнес-плану;
 - б) проведення так званої політики «цін та доходів»;

- в) невідхильного дотримання грошового правила;
- г) стимулювання за допомогою державної політики приватних інвестицій.

ТЕМА 2.12. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЙОГО ТРАКТУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ (4 год.)

Опорні поняття: Націоналізація; конфіскація; «воєнний комунізм»; НЕП; продрозкладка; продподаток; диктатура; централізація управління; директивне планування; колективізація; командно-адміністративна система.

Питання для обговорення

1. Господарство України в міжвоєнний період.
2. Наслідки Другої світової війни для України.
3. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток України в 50 - 60-х рр.
4. «Косигінська» реформа, її сутність та причини згасання (1965 р.)
5. Господарський розвиток України в період кризи тоталітарної системи в другій половині 60-х – середині 80-х рр.
6. Перебудова та її вплив на економічний розвиток України.
7. Економічні ідеї В.І. Леніна
8. Формування «політекономії соціалізму» (20 – 50-і рр.).
9. «До теорії збалансованості бюджету споживача» Є. Слуцького.
10. Економісти-аграрники. Школа О.В. Чаянова.
11. Проблеми економічного зростання у роботах О. І. Анчишкіна.
12. Економічні теорії Л.Канторовича, Л.М. Юровського, М.Д. Кондратьєва.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Політика «воєнного комунізму» і НЕП в Україні.
2. Економіка Української РСР в часи індустріалізації та колективізації.
3. Характеристика розвитку невиробничої сфери в другій половині ХХ ст.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Індустріалізація та колективізація в західних областях України.
2. Сутність грошової реформи 1922-24 рр. та її роль в відбудові народного господарства.
3. Голод 1946-1947 рр.

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Головні напрямки політики воєнного комунізму:
 - а) Продовольча диктатура.
 - б) Продовольча розверстка.
 - в) Загальна трудова повинність.
 - г) Націоналізація всіх підприємств.
 - д) Націоналізація підприємств де працює більше 5 працівників.
 - е) Централізація управління.
 - ж) Децентралізація управління.
 - з) Розповсюдження приватної торгівлі.
 - і) Прямий товарообмін.
 - к) Зрівнялівка в заробітку.
2. Головні напрямки НЕПу:
 - а) Заміна продрозверстки продуктовим податком.
 - б) Відміна кругової поруки.
 - в) Встановлення прогресивного податку.
 - г) Об'єднання крупних підприємств в трести на основі госпрозрахунку.
 - д) Приватна власність щодо дрібних та середніх підприємств.
 - е) Створення Держплану як центру планування.
 - ж) Відміна загальної трудової повинності та зрівнялівки в заробітку.
 - з) Створення синдикатів на базі дрібних підприємств.
 - і) Вільна купівля-продаж на ринку.
 - к) Заборона іноземного капіталу.
3. Назвіть особливості індустріалізації на Україні:
 - а) Почалася з важкої індустрії.
 - б) Почалася з легкої промисловості.
 - в) Мала повільні темпи.
 - г) Розвивалася дуже швидко.
 - д) Плановий характер.
 - е) Допомога іноземного капіталу.
4. Які обов'язкові принципи були проігноровані при проведенні колективізації на Україні?
 - а) Різноманітність форм кооперування.
 - б) Поступовість.
 - в) Добровільність.
 - г) Партійність.
 - д) Урахування місцевих умов.
 - е) Фінансова допомога.
 - ж) Іноземна допомога.
 - з) Змагання між районами.
5. Назвіть структурні зміни в економіці після II світової війни:
 - а) Утворення соціалізму.
 - б) США як світовий центр мілітаризації економіки, політики та

- ідеології.
 - в) Промисловий переворот у легкій промисловості.
 - г) Посилення національно-визвольного руху в колоніальних та залежних країнах.
 - д) Криза колоніалізму.
 - е) Інтеграційні процеси.
 - ж) Посилення класової боротьби.
6. Головні напрямки відбудови народного господарства після II світової війни на Україні:
- а) Відбудова в першу чергу важкої індустрії.
 - б) Відбудова в першу чергу легкої промисловості.
 - в) Відбудова в першу чергу військової галузі.
 - г) Грошова реформа.
 - д) Загальна трудова повинність.
 - е) Карткова система.
 - ж) Іноземна допомога.
7. Чиї погляди на кооперацію критикував В.І.Ленін у роботі «Про кооперацію»?
- а) Чаянова О.В.;
 - б) Туган-Барановського М.І.;
 - в) Оуена Р.;
 - г) Ф. Кене.
8. Коли була написана В.І.Леніним його робота «Про кооперацію»?
- а) 1918р.;
 - б) 1921 р.;
 - в) 1923р.;
 - г) 1917р.
9. «Повноцінна кооперація за умов соціалізму неможлива», - так стверджував...
- а) Кондратьєв М.Д.;
 - б) Ленін В.І.;
 - в) Чаянов О.В.;
 - г) Литошенко Л.М.
10. Побудувати цілісну теорію організації селянського господарства вдалося:
- а) Маслову П.П.;
 - б) Туган-Барановському М.І.;
 - в) Косинському Д.І.;
 - г) Чаянову О. В.
11. Напрямок російської економічної думки, який більше, ніж будь-який інший займався економікою селянського господарства та досяг величезних результатів в його вивченні, називався:
- а) теорією стійкого селянського господарства;
 - б) організаційно-виробничим напрямком;
 - в) школою аграрної еволюції;
 - г) школою «роз капіталізації» сільської економіки.

ТЕМА 2.13. ФОРМУВАННЯ ЗАСАД РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ (90-і роки ХХ ст.)

Опорні поняття: постіндустріальне суспільство; перехідний період; перехідна економіка; моделі реформування; системна трансформація; лібералізація; приватизація; стабілізація; аграрні реформи; соціальна ціна реформ; трансформаційна (системна) криза; монетарна політика; ринкова економіка; регульована економіка; стабілізаційна політика;

Питання для обговорення

1. Особливості трансформаційної кризи 90-х років. Модель трансформування.
2. Економічна політика Української держави: проблеми і труднощі.
3. Роздержавлення та приватизація.
4. Формування фінансової, грошово-банківської системи.
4. Структурні перетворення як основа формування нової економіки.
5. Реформування сільськогосподарської сфери.
6. Зовнішньоекономічні зв'язки, вибір вектору зовнішньоекономічної політики.
7. Сучасні економічні теорії та їх представники в Україні.

Завдання до самостійної та індивідуальної роботи студентів

Опрацювання лекційного матеріалу.

Самостійне вивчення питання користуючись навчальною літературою:

1. Головні завдання економічної політики перехідного періоду. Структурні перетворення. Реформування сільськогосподарської сфери.
2. Структурні перетворення як основа формування нової економічної системи.

Теми рефератів та доповідей до теми:

1. Дати порівняльну характеристику здійснення приватизації провідними країнами світу та України.
2. Інноваційна модель розвитку України: проблеми та перспективи

Зразок тестових завдань для самоперевірки

1. Назвіть причини розпаду СРСР:
 - а) Монополізм партійно-бюрократичних структур.
 - б) Повільність реформ політичної системи.
 - в) Криза ідеології «демократичного соціалізму».
 - г) Поглиблення класової боротьби.
 - д) Занепад економічного життя.
 - е) Розрив економічних зв'язків між республіками.
 - ж) Криза фінансової системи.
 - з) Криза верхів.
 - і) Іноземний тиск на економічне життя.

2. Назвіть головні причини невдач у сфері економічних реформ у перші роки незалежності України:
- а) Наслідок адміністративно-компартійної системи.
 - б) Старі виробничі фонди.
 - в) Стара виробнича структура.
 - г) Розрив господарських зв'язків із сусідніми країнами.
 - д) Суб'єктивні причини.
 - е) Об'єктивні Причини.
 - ж) Дефіцит спеціалістів у промисловості й аграрному секторі.
3. Назвіть головні соціально-економічні напрямки переходу України до ринкових відносин:
- а) Фінансова реформа.
 - б) Демографічні зміни.
 - в) Реформа освіти.
 - г) Допомога іноземного капіталу.
 - д) Формування бездефіцитного державного бюджету.
 - е) Введення нових податків.
 - ж) Створення нової законодавчої бази.
 - з) Розвиток підприємства.
 - і) Боротьба зі злочинністю.
 - й) Кредитна емісія.
4. Назвіть найбільш пріоритетні галузі промисловості України на сучасному етапі:
- а) залізничний транспорт.
 - б) машинобудування.
 - в) Хімічна та нафтохімічна промисловість.
 - г) Металургійна.
 - д) Переробні галузі.
 - е) Авіаційна.
 - ж) Електротехнічна.
5. Назвіть головні напрямки оздоровлення агропромислового комплексу України:
- а) Поступова ліквідація державної монополії на землю.
 - б) Закріплення державної монополії на землю.
 - в) Розповсюдження приватної власності на землю в її різноманітних формах.
 - г) Розподіл колгоспних земель на паї між членами трудових колективів.
 - д) Становлення фермерського господарства.
 - е) Фінансова допомога уряду.
6. Найбільш складна проблема європейської інтеграції:
- а) Інтеграція агроринку.
 - б) Валюти.
 - в) Робочої сили.
 - г) Послуг.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ .

1. Предмет, об'єкт та методи дослідження. Проблеми періодизації та джерела «Історія економіки та економічної думки».
2. Основні фази господарського розвитку за первісної доби.
3. Стародавні культури на території сучасної України.
4. Особливості розвитку господарства трипільської культури.
5. Економічна думка Стародавнього Єгипту та Вавілонського царства.
6. Економічна думка Стародавньої Індії та Китаю.
7. Особливості рабовласницького господарства. Основні риси рабовласницької економіки Стародавнього Сходу
8. Особливості економічного розвитку Стародавнього Риму.
9. Особливості економічного розвитку Стародавньої Греції.
10. Господарство українських земель у VIII ст. до н. е. V ст. н. е.
11. Економічні ідеї К. Афіньського, Аристотеля, Платона.
12. Економічна думка Стародавнього Риму (Катон, Варон, Колумело, брати Граки).
13. Особливості господарського розвитку в період феодалізму. Періодизація феодального ладу.
14. Еволюція феодальних відносин в країнах Західній Європи.
15. Особливості становлення і розвитку феодалізму в Київській Русі.
16. Розвиток торгівельних відносин та фінансової сфери в період феодалізму на Русі.
17. Середньовічні міста країн Європейської цивілізації: причини виникнення і економічна роль. Розвиток ремесла.
18. Господарство українських земель у литовсько-польській період.
19. Економічна думка середньовіччя. Ф. Аквінський.
20. Середньовічна економічна думка на Україні.
21. Економічні передумови Великих географічних відкриттів та їх наслідки.
22. Генеза індустріальної цивілізації в країнах Європи XVI - початок XVII ст.
23. Аграрні відносини в Україні в XVI – XVII ст.
24. Мануфактурний період розвитку промисловості в Україні в XVI – XVII ст.
25. Розвиток торгівельних відносин та фінансової сфери в країнах Європейської цивілізації в XVI – XVIII ст.
26. Господарство Запорізької Січі.
27. Загальна характеристика меркантилізму та етапи його розвитку.
28. Особливості меркантилізму в Англії та Франції.
29. Особливості розвитку меркантилізму в Росії та Україні.
30. Промисловий переворот: передумови, наслідки та особливості здійснення в країнах Європейської цивілізації.
31. Аграрні реформи Австрійської та Російської імперій в Україні (друга пол. XIX ст.).
32. Особливості промислового перевороту на Україні в другу пол. XVII – поч. XIX ст.

33. Загальна характеристика класичної школи політекономії. Економічні погляди У. Петті та П. Буагільбера.
34. Школа фізіократів. Економічна таблиця Ф. Кене та її значення.
35. Економічне вчення А.Сміта та Д.Рікардо.
36. Еволюція класичної політекономії в початку ХІХ ст. (Д.Міль, Н.В.Сеньор, Т.Р.Мальтус, Ж-Б Сей).
37. Критичний напрям в політекономії. Економічні погляди С.Сімсонді, П.Прудона.
38. Загальна характеристика західноєвропейського утопічного соціалізму
39. Основні тенденції економічного розвитку в період монополістичної конкуренції.
40. Особливості господарського розвитку країн Західної Європи в кінці ХІХ на початку ХХ ст.
41. Загальна характеристика марксизму. «Капітал» К. Маркса.
42. Загальна характеристика історичної школи політекономії Німеччини.
43. Економічні погляди представників нової та старої історичної школи.
44. Загальна характеристика маржиналізму. Австрійська школа маржиналізму.
45. Основні положення американської, кембріджської шкіл марженалізму.
46. Століпінська аграрна реформа: причини та наслідки.
47. Еволюція політичної економії в країнах Європейської цивілізації в І пол. ХІХ ст.
48. Неокласичні традиції в економічній теорії. Кембріджська школа.
49. Математична школа в політичній економії.
50. Розвиток політичної економії в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)
51. Київська психологічна школа (друга половина ХІХ – поч. ХХ ст.)
52. Причини та економічні наслідки першої світової війни для країн Європейської цивілізації.
53. Економічна політика на Україні в 1919 – 1927 рр.
54. Світова економічна криза 1929-1933 рр.: причини та наслідки.
55. Індустріалізація і колективізація на Україні: позитивні та негативні наслідки.
56. План Маршалла: зміст і значення.
57. Особливості виникнення і розвитку соціального ринкового господарства в Германії в другій половині ХХ ст.
58. Основні тенденції розвитку світового господарства в другій половині ХХ ст.
59. Господарський розвиток США в другій половині ХХ на початку ХХІ ст.
60. Господарський розвиток Японії в другій половині ХХ на початку ХХІ ст.
61. Господарський розвиток Великобританії в другій половині ХХ на початку ХХІ ст.
62. Господарський розвиток Франції в другій половині ХХ на початку ХХІ ст.
63. Господарський розвиток України в 50-80-х рр. ХХ ст. Економічні реформи: зміст та результати.
64. Перетворення в Україні в 90-і рр. ХХ ст.
65. Загальна характеристика кейнсіанства.
66. Некейнсіанські теорії економічного зростання. Посткейнсіанство.

67. Неолібералізм. Англійська та французька школи неолібералізму.
68. Німецька школа неолібералізму (ордолібералізму).
69. Монетаризм. Сучасні погляди на керування інфляцією.
70. Неокласичне відродження другої половини ХХ ст. Теорія раціональних очікувань. «Економіка пропозиції».
71. Характеристика інституціоналізму, етапи розвитку. Ранній інституціоналізм.
72. Неоінституціоналізм. Соціальний інституціоналізм Дж. Гелбрейта.
73. Економічні ідеї В.І. Леніна. Формування «політекономії соціалізму» (20-50-і рр.)
74. Альтернативні теорії О.В. Чаянова та М.Д. Кондратьєва.
75. Проблеми економічного зростання в роботах А.І. Анчишкіна. Теорія оптимального розподілу ресурсів Л.В. Кантаровича

СЛОВНИК ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Австрійська (Віденська) школа – один з перших напрямів маржиналізму, що сформувався в 70 – 80 - х роках ХІХ ст. Її засновник – К. Менгер. З теоретичної спадщини школи найбільше значення має теорія граничної корисності, що визначає цінність блага його суб'єктивною граничною корисністю для ізольованого раціонального суб'єкта, який господарює. У 20-30-х роках ХХ ст. її спадкоємицею стала так звана молода (нова) австрійська школа.

Аграрна політика – курс та система заходів, спрямованих на інтенсивний розвиток продуктивних сил села, на вдосконалення або докорінну зміну існуючих форм власності, на поліпшення умов життя та побуду жителів села, на забезпечення сировиною промисловості і таке інше. (Аграрна політика є важливим складовим елементом її соціально-економічної політики і передбачає наукове обґрунтування стратегії і тактики розвитку аграрних відносин, шляхів розвитку села).

Аграрні відносини - відносини з приводу присвоєння і використання землі, інших засобів виробництва, праці й результатів сільськогосподарського виробництва.

Акція – вид цінного папера, який свідчить про участь власника (утримувача акцій) в капіталі акціонерного товариства, яке її випустило, дає йому право на отримання частини прибутку цього товариства у вигляді дивіденду. Акції мають номінальну й курсову (ринкову) ціну.

Алод – форма феодалної земельної власності в Західній Європі, яка вільно відчужувалася.

Американська школа - напрям маржиналізму, що сформувався наприкінці ХІХ ст. Повна розробка її концепції пов'язана з ім'ям Дж. Б. Кларка, який сформулював теорію граничної продуктивності факторів виробництва,

закон спадної продуктивності, вчення про статику й динаміку економічної системи.

Аналіз – метод наукового дослідження (пізнання) явищ, процесів, в основі якого – аналіз складових частин, елементів системи, що вивчається. В економіці аналіз застосовується з метою виявлення суті закономірностей, тенденцій економічних та соціальних процесів, господарської діяльності на всіх рівнях та в різноманітних сферах економіки.

Анексія – насильне приєднання (захоплення) чужої території.

Антитрестовське законодавство – сукупність регулятивних заходів, спрямованих на обмеження монополізації виробництва, утворення монопольних структур і об'єднань.

«Артхашастра» – це назва стародавнього індійського трактату, автором якого вважається радник царя Чандрагупти Каутіл'я. Це вчення про користь, під якою розуміється матеріальна вигода держави. Пошуку цієї вигоди трактат і присвячений.

Бартер – 1) натуральний товарообмін, при якому одна річ обмінюється на іншу без грошової плати; 2) торгова справа, що виконується за схемою «товар за товар».

Бенефіцій – земельне володіння, яке дарувалося великим феодалом (королем) у довічне користування васалам за умови відбування військової або адміністративної служби.

Біметалізм – грошова система, при якій роль загального еквівалента законодавчо закріплювалася за двома металами – золотом і сріблом.

Борона – знаряддя для розпушування, вирівнювання та очищення ґрунту.

Бюджет – (сумка) – 1) фінансова програма діяльності уряду на певний строк, на 1 рік; 2) склад майбутніх доходів і видатків держави; 3) кошти, які концентруються в руках держави для виконання своїх функцій. Складається державний бюджет із двох статей: доходної і видаткової.

Васалітет – у середньовіччі Європі система особистої залежності одних феодалів (васалів) від інших, могутніших феодалів (сеньйорів).

Вотчина – комплекс феодалної земельної власності й пов'язаних з нею прав на феодалнозалежних селян.

Вивіз капіталу – експорт капіталу в інші країни державою, підприємством, фірмами, приватними особами з метою більш вигідного його розміщення та отримання більшого прибутку. За функціональними ознаками розрізняють грошовий та підприємницький. За критеріями власності приватний, державний, міждержавний.

Ганза – торговий союз міст Балтійського і Північного морів на чолі з містом Любеком у XII – XVI ст.

Гарвардська школа – один з напрямків інституціоналізму, який виник після Першої світової війни у Гарвардському університеті (США). Засновник – У. Мітчелл. Вона вивчала природу економічного циклу і проблеми прогнозування господарської кон'юнктури із застосуванням методів

статистичного і математичного аналізу. Дослідження школи лягли в основу розвитку економетрики.

Гільдія – об'єднання купців у середньовіччі в Західній Європі, яке захищало інтереси й цехові привілеї своїх членів.

Гривна, гривня (від слова грива, тобто шия) – 1) Шийна прикраса із золота, срібла, бронзи чи заліза у формі обруча. Гривна, знак князівської (старшинської) гідності, правила за нагороду. Найдавніші зразки відомі з бронзового віку. 2) Грошова одиниця Київської держави в 10 – 13 ст. Походить від шийної прикраси, виготовлялася у формі довгуватого відливка із срібла. Її вага в різний час коливалася від 140 г до понад 204г. В обігу були київська, чернігівська, новгородська, литовська гривні, котрі певною мірою відрізнялися вагою і формою. У 14 – 15 ст. на території України гривні були в обігу одночасно з чеськими монетами, львівськими та київськими грошами та пів грошами. Гривня остаточно вийшла з обігу з 15 ст.

Гроші – особливий товар, що виступає загальним еквівалентом під час обміну товарів та послуг. Гроші забезпечують економічні зв'язки між товаровиробниками, торговцями, споживачами, між всіма суб'єктами господарського життя.

Грошова рента - третя форма земельної ренти, що змінила відробіток за надання землі, а також оплату наданої землі частиною вирощених на ній продуктів.

Данина – найдавніша форма оподаткування населення княжої доби. Спочатку данину збирали раз чи двічі на рік. Князь з військовим загоном об'їжджав підвладні міста і поселення і збирав продукти харчування, ремісничі вироби, хутро тощо. Данина, що сплачувалася з кожного члена громади, називалася «полюддям».

Двопілля – система землеробства, за якої земля ділилася на дві рівні частини: тоді коли одна була під посівом, друга «відпочивала».

Держава (від слова «держати»). Визначається територією в певних кордонах, заселених людністю, що живе за спільними правилами (законами). Обов'язковою умовою існування держави є загальнодержавні в місцеві органи управління, військо, грошова система, оподаткування тощо. Визначаються два головних типи держави: республіка і монархія. В республіканських державах влада належить обраним народом представникам, у монархіях влада належить одній особі – володарю. Переважну більшість населення окремих країн, як правило, складає один народ (нація), хоча існують держави, заселені кількома, а то і багатьма народами. Держава – явище історичне, у первісному суспільстві держав не існувало. Перші держави з'явилися у 4 – 3 тис. до н.е. в стародавньому Межиріччі та Єгипті. Початок української державності припадає на 6 ст. н.е.

Демонетизація – втрата благородними металами, передусім золотом і сріблом, грошових функцій, скорочення їх використання як коштів у зв'язку із розширенням застосування кредитних грошей, банківських білетів, безготівкових грошей, чеків.

Державна власність – одна з форм привласнення, в якій суб'єктом володіння, використання та розпорядження об'єктами власності виступає держава. Об'єктом її є засоби виробництва, природні ресурси, готова продукція та послуги, фінанси, культурні й духовні цінності. Утворюється для задоволення державних потреб.

Державне регулювання економіки – 1) система державних заходів, спрямованих на забезпечення нормального процесу суспільного відтворення, сприятливих умов для функціонування держави; 2) державне регулювання економіки – одна з основних функцій сучасної держави, завданням якої стало забезпечення економічного зростання та соціальної стабільності, це змішана економіка, головною задачею якої є суттєве зростання ефективності суспільного виробництва. Державне регулювання включає прогнозування, планування, формування державного бюджету, оподаткування, фінансування, облік, контроль.

Додаткова вартість – соціально-економічна форма додаткового продукту в умовах розвинутих товарно-грошових відносин. Це вартість додаткового продукту, створеного найманими працівниками.

Економічні закони – наукові поняття, результат використання сили абстракції, що відбивають причинно-наслідкові зв'язки між різними сторонами економічного життя. Це необхідні, найсуттєвіші, стійкі, причинно-обумовлені зв'язки і взаємозалежності, що повторюються і які притаманні виробничим відносинам.

Експорт – вивіз за кордон товарів, призначених для продажу на іноземних ринках чи для переробки в іншій країні, але вироблених, добутих або вирощених в даній країні. В соціально орієнтованій ринковій економіці через експорт надлишкова сукупна пропозиція певного товару знаходить свій попит на світовому ринку, що стимулює розвиток національної економіки. Експорт також стимулює розвиток наукомістких виробництв з високою технологією, продукція яких спроможна конкурувати на зовнішньому ринку.

Експропріація – примусове, безплатне або оплачене вилучення майна органами державної влади.

Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ) – («мала зона вільної торгівлі») – торговельно-економічне угруповання ряду країн Західної Європи, друге за значенням після ЄВС. За теперішніх часів її членами є Австрія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція та Швейцарія. Загальною рисою країн-членів ЄАВТ є високий рівень промислового розвитку та велика питома вага зовнішньої торгівлі в економіці. У структурі ЄАВТ відсутні національні інститути – кожна держава проводить самостійну зовнішньоторговельну політику в стосунках з іншими державами.

Євро – Європейська регіональна грошова одиниця, яку використовують з 1999 р. 11 країн: Австрія, Бельгія, Голландія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ірландія, Італія, Люксембург, Португалія, Іспанія. Обмінні курси євровалют по відношенню до євро жорстко зафіксовані ЄЦБ і використовуються протягом всього перехідного періоду. Так курс євро до німецької марки дорівнює 1,95;

бельгійського франка – 40,33, австрійського шилінга – 13,76; нідерландського гульдена – 2,2; ірландського фунта – 0,78; іспанської песети – 166, 38; італійської ліри – 1936.27; португальського ескудо – 200,48; фінської марки - %94; французького франка – 6,56. Курс євро до гривні приблизно дорівнює 3,99; до американського долара – 1,6675.

Залізний вік – відтинок історії людської цивілізації, що завершив історію первісного суспільства. Настав після бронзового віку. Пов'язаний з поширенням виплавляння заліза з руди та виготовлення з нього різноманітних знарядь праці і зброї, від чого і похить назва. Термін запроваджено у середині ХІХ ст. Залізний вік почався з кінця ІІ – початку І тис. до н.е. На українських землях – з VIII ст. до н.е. у кіммерійців, потім у скіфів та сарматів. В межах залізного віку існували зарубинецька та черняхівська культури.

Залізний закон заробітної плати – в економічних концепціях Т.Р. Мальтуса теорія, за якою при капіталізмі існує незворотна тенденція заробітної плати падати до мінімуму засобів існування. Теоретичне обґрунтування, тези про те, що реальна зарплата дорівнює мінімуму засобів існування, було здійснене Д. Рікардо, який виходив із закону убиваючої родючості ґрунту і закону народонаселення Мальтуса. Соціаліст Лассаль проголосив «залізний закон» заробітної плати.

Закон Сея – розвинута Ж.Б.Сеєм теорія, яка говорить, що пропозиція творить свій власний попит. Таку тезу Сей аргументував так: внаслідок того, що сукупна купівельна спроможність точно дорівнює сукупним доходам і виробництву, перевищення попиту чи пропозиції неможливе. Кейнс піддав критиці даний закон і звернув увагу на те, що кожний додатковий долар доходу не обов'язково буде витрачатися (тобто гранична схильність до споживання не обов'язково дорівнює одиниці).

Закон вартості — закон товарного виробництва, який регулює обмін товарів на основі цін, що відповідають суспільне необхідним затратам праці (СНЗП). Вартість вимірюється СНЗП. Ці затрати виявляються на ринку в результаті підвищення індивідуальної та суспільної продуктивності праці, відповідності структури та обсягу виробництва товарів і послуг суспільним потребам.

Закон попиту — особливий економічний закон, який виражає взаємозалежність між ціною та розміром попиту на товар або послугу протягом певного періоду. Підвищення ціни товару або послуги веде до зниження попиту, і навпаки, зниження ціни стимулює ріст попиту.

Закон пропозиції — особливий економічний закон, який виражає пряму залежність між ціною і розміром пропозиції товару або послуги протягом певного періоду. Підвищення ціни стимулює збільшення пропозиції, і навпаки, зниження ціни веде до скорочення пропозиції.

Заробітна плата — 1) грошовий вираз ціни праці; 2) перетворена форма вартості та ціни робочої сили як товару. [Розмір заробітної плати визначається трьома факторами: 1) кількістю та якістю витраченої праці; 2) вартістю робочої сили; 3) відповідністю попиту і пропозиції на ринку праці].

Збиральництво – одна з ранніх форм господарювання людини, що полягала у збиранні дикорослих злаків, ягід, грибів, коріння, комах, яєць, моллюсків тощо. Збиральництво забезпечувало харчування людини поруч із мисливством та рибальством. Передувало землеробству.

Зовнішньоекономічна політика — державна політика у сфері експорту й імпорту, мита, тарифів, обмежень, залучення іноземного капіталу та вивозу капіталу за кордон, зовнішніх позик, надання економічної допомоги іншим країнам, здійснення спільних економічних проєктів, що проводиться урядом країни. [Інструментами цієї політики є митні тарифи, ліцензування, контингентування, пряме і непряме субсидювання експорту тощо].

Імпорт — ввіз із-за кордону товарів, послуг, технологій капіталу, цінних паперів для реалізації і застосування на внутрішньому ринку. В основі імпорту лежать міжнародний поділ праці, природні умови, рівень розвитку продуктивних сил та інші фактори. Обсяг імпорту також залежить від розміру експортної виручки, економічної кон'юнктури, валютних резервів країни.

Інтенсивне господарство – розвиток господарства, в якому зростання обсягів виробництва досягається за рахунок зростання продуктивності праці, кращого використання матеріалів, підвищення віддачі основних фондів тощо.

Інституціоналізм – течія економічної думки, що сформувалася на межі XIX – XX ст. у США. Базується на позаекономічному тлумаченні сутності та рушійних сил економічного розвитку. Розглядає економіку як неврівноважену систему, всі основні структури якої зазнають постійних соціальних змін. Головною особливістю є дослідження всієї сукупності соціально-економічних факторів (психологія, біологія, право, родина, трудові колективи, профспілки, держава та ін.), названих інституціями. Автор терміну – У. Гамільтон.

Інфляція — процес знецінення грошей у результаті перевищення кількості грошових знаків, що перебувають в обігу, над сумою цін товарів та послуг, тобто недотримання вимог закону грошового обігу, зниження купівельної спроможності грошової одиниці. Термін «інфляція» використовується також, якщо йдеться про надмірне підвищення рівня цін.

Історична школа – панівний напрям економічної думки Німеччини середини XIX ст. Називається так завдяки історичного методу досліджень, відповідно до якого економічний розвиток не має загальних закономірностей, а мають місце лише специфічні особливості кожної окремої країни, тому заперечувалася необхідність абстрактних, теоретичних досліджень. Засновники – В. Рошер, Г. Гільденбрандт, К. Кніс.

Кадастр – перепис, економічна оцінка й класифікація усіх земельних угідь.

Кам'яний вік – найдавніший період людської цивілізації, що тривав від появи людства до поширення обробки перших металів, тобто від 2 млн. Років до н.е. до 4 тис. до н.е. Поділяється на такі періоди: давній кам'яний вік (палеоліт), середній кам'яний вік (мезоліт), новий кам'яний вік (неоліт) та мідно-кам'яний вік (енеоліт). У різних частинах Землі тривалість періодів не збігається.

Капітал — 1) все, що здатне приносити дохід, або ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг. У більш вузькому значенні — це вкладене у справу, працююче джерело доходу у вигляді засобів виробництва (фізичний капітал); 2) сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва.

Картель – об'єднання підприємств однієї галузі виробництва, учасники якого зберігають власність на засоби виробництва і виготовлений продукт, виробничу й комерційну самостійність, домовляючись про частку кожного в загальному обсязі виробництва, ціни, ринки збуту, обмінюючись патентами на нову техніку тощо.

Кейнсіанство – один з провідних напрямів розвитку сучасної наукової думки, в основі якого лежить вчення англійського економіста Дж. М. Кейнса (основні положення сформульовані в 30-х роках ХХ ст.). Він переніс центр економічних досліджень у сферу макроекономіки, здійснивши переворот в економічній теорії. Основним у кейнсіанстві є забезпечення ефективного сукупного попиту за вирішальної ролі державного економічного регулювання. Кейнс розробив модель макроекономічного зростання і рівноваги, в якій вказав на основні фактори сукупного попиту: споживання, заощадження, інвестиції, державні витрати і державне регулювання чистого експорту. У загальній теорії зайнятості Кейнс пов'язав показники сукупного попиту і сукупних інвестицій із зайнятістю, досліджував дію мультиплікатора інвестицій і зайнятості, довівши, що від ефективного попиту, створеного новими інвестиціями, залежить рівень зайнятості та макроекономічна рівновага.

Кембриджська школа – напрям економічної думки, що зародилася в маржиналізмі наприкінці ХІХ ст. З неї почався розвиток неокласичної теорії. Засновник – А. Маршалл. У рамках цієї школи розвивалися концепція ринкової рівноваги, теорії попиту, його еластичності й рівноважної ціни, формулювалися закони попиту та пропозиції. На перший план висувався аналіз функціональних залежностей ринкової економіки.

Класична політична економія – основний напрям розвитку економічної теорії від ХVІІ до середини ХІХ ст. Її засновниками вважаються У. Петті в Англії і П. Буагільбер у Франції, але справжньою наукою вона стала тільки у дослідженнях А. Сміта, який і вважається її основоположником. Класична політекономія починалася з рішучої критики меркантилізму. Формальною ознакою віднесення економічних теорій до цього широкого напрямку економічної думки став принцип вільного розвитку ринку і невтручання держави в економічне життя.

Колонат – форма виробничих відносин між великими землевласником і виробником – колоном, поширена в Римській імперії.

Концерн – об'єднання підприємств різних галузей промисловості, транспорту, торгівлі, банків, науково-дослідних та навчальних центрів тощо зі спільною власністю і єдиним фінансовим контролем, метою якого є здійснення спільної діяльності. Оперативне керівництво здійснює рада директорів.

Концентрація капіталу — збільшення розмірів капіталу в процесі його нагромадження за рахунок капіталізації частини прибутку. Зумовлюється технічним прогресом, концентрацією виробництва, посиленням конкуренції та ін.

Концерн — (об'єднання) — форма об'єднання підприємств різних галузей промисловості, транспорту, торгівлі для здійснення спільної діяльності. Властиві спільна власність і єдиний фінансовий контроль. В концерні добровільно централізуються функції науково-технічного виробничого розвитку, інвестиційна, фінансова, природоохоронна та зовнішньоекономічна діяльності. Для управління концерном іноді створюється холдингова компанія.

Копігольдери — категорія залежного селянства в середньовічній Англії, яка отримувала право на володіння земельною ділянкою, хоч і зі значними обмеженнями і обов'язками виконувати великі повинності, на основі копії — виписки з протоколу маноріальної курії.

Кріпосне право — система правових норм у Середньовіччі, що встановлювала залежність селянина від феодала і неповну власність останнього на селянина-кріпака.

Латифундія — велике приватне земельне володіння, маєток.

«Легальний марксизм» - течія російської економічної думки у 90-х роках ХІХ ст., представники якої (С.Б.Струве, М.І.Туган-Барановський, С.Н.Булгаков) виступали з критикою як народництва, так і революційного марксизму. Вони намагались поєднати марксистську економічну теорію з вченням австрійської школи, виступали за повну свободу підприємницької діяльності й обмеження фіскальної ролі держави.

Лихварство (від лихва, з гот. - позика) — надання позики грошима або товаром при умові повернення її зі сплатою відповідного відсотка понад суму позики, тобто лихви. Часто лихварство поєднувалося з торгівлею товарами. Лихварство відоме з найдавніших часів, в Україні — з часів Київської держави.

Магдебурзьке право — середньовічне право, на якому ґрунтувалося самоврядування міст. Складалося в 13 ст. у німецькому місті Магдебурзі. Надавалося містам з дозволу короля чи іншого володаря. У наступні століття поширилося в Чехію, Угорщину, Польщу, Литву, Білорусь і Україну. Московська, пізніше російська держава не користувалася цим правом. Першим українським містом, що отримало 1339 р. Магдебурзьке право, було м. Санок у Галичині.

Манор — феодална вотчина в середньовічній Англії.

Мануфактура — форма промислового виробництва, яка історично передувала машинній промисловості. Характеризується ручною ремісничою технікою і поділом праці.

Маржиналізм — напрям економічної думки 70-90-х років ХІХ ст., що включає концепції австрійської, математичної, кембриджської й американської шкіл в економічній теорії. Для нього характерне застосування в економічному аналізі граничних (маржинальних) величин, принципів причинно-наслідкового

(австрійська школа) і функціонального аналізів, суб'єктивний підхід до явищ і процесів економічного життя.

Марксизм – напрям економічної теорії, що виник у 40-50-х роках у Німеччині, одержав назву від імені родоначальника К.Маркса. Належить до класичного напрямку. Центральне місце в економічному вченні марксизму займає теорія додаткової вартості, що ґрунтується на теорії трудової вартості товару. Усі марксистські економічні теорії – розподілу доходів, капіталу, грошей, відтворення, заробітної плати, прибутку, відсотка, ренти – розглядається з погляду існування додаткової вартості – експлуатації найманої праці.

Математична школа - одна з основних течій маржиналізму. Сформувалася у 80-х роках ХІХ ст. у теоріях Л.Вальраса, У. Джевонса, Ф. Еджуорта, В. Парето. Ці теорії поєднує широке застосування математичних методів в обґрунтуванні теорій граничної корисності й загальної економічної рівноваги. Для обґрунтування ординалістської версії граничної корисності економісти-математики застосували в економічних дослідженнях криві байдужості й бюджетні обмеження, розробили економічні індекси.

Матеріальне виробництво — базова сфера суспільного виробництва, яка безпосередньо пов'язана з виготовленням матеріальних предметів, з наданням матеріальних послуг (наприклад, перевезення вантажів, прання одягу), виконанням будівельних, монтажних, земельних або ремонтних робіт.

Мезоліт (гр. – середній, проміжний і камінь) – період кам'яної доби, що був перехідним між палеолітом і неолітом. Датується у Європі 10 – 6 ст. до н.е. В час мезоліту винайдено лук і стріли, одомашнено деяких тварин, зокрема собаку. Наприкінці мезоліту з'явився глиняний посуд. За житло людям правили напівземлянки та курені. Основні види діяльності – мисливство, рибальство, збиральництво.

Меркантилізм – перша економічна школа, виникла наприкінці ХV ст. в Італії, Франції, Англії, Іспанії й існувала до ХVІІІ ст. Представники цієї школи поєднували загальні уявлення про багатство, що ототожнювалося з металевими (золотими і срібними) грошима, його джерелом, яким вважався обмін товарів, перш за все зовнішня торгівля, засіб нагромадження багатства – політика державного економічного протекціонізму. Ранній меркантилізм, або монетаризм (ХV – ХVІ ст.), ґрунтувався на теорії грошового балансу, пізній (ХVІІ ст.) – на теорії торговельного балансу.

Метрополія – держава, яка володіє колоніями, центр колоніальної імперії.

Мідний вік (енеоліт) – період історії, що передував бронзовому вікові. Характеризувався розвитком обробки міді (звідси й назва). В різних частинах людського розселення не збігається у часі. В Європі тривав з 5 по 2 тис. до н.е. В Україні певною мірою збігається з часом існування трипільської археологічної культури: 4 – перша половина 3 тис. до н.е.

Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) — спеціалізована кредитно-фінансова установа ООН, створена у 1944 році за рішенням інтернаціональної валютно-фінансової конференції, яка відбулася у м. Бреттон-

Вудсі (США) з метою сприяння відбудові та розвитку економіки країн-членів, що постраждали у роки другої світової війни. [Членами МБРР можуть бути тільки ті країни, які є членами МВФ].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) — міжнародна економічна організація, головний орган регулювання міжнародної валютної системи, який має статус спеціалізованої установи ООН. Створений у 1944 році за рішенням Бреттон-Вудської конференції, яка проходила у США. [Діяльність МВФ спрямована на стабілізацію валютних курсів та запобігання знеціненню грошових одиниць; встановлення між країнами-членами багатобічної системи платежів з поточних операцій з метою безперешкодного розвитку зовнішньої торгівлі; надання кредитів для урегулювання дефіцитів платіжних балансів; на поповнення у ряді випадків міжнародної ліквідності шляхом випуску штучних активів, так зване СДР (спеціальне право запозичення), і нарешті, на створення для країн-членів постійного механізму міжурядових консультацій і співробітництва з валютно-фінансових питань. Основні кошти МВФ складаються з внесків країн-членів за відповідними квотами].

Мінова вартість — з позицій трудової теорії вартості форма прояву вартості, що являє собою кількісне співвідношення або пропозицію, за якою товари обмінюються один на один. Мінова вартість визначається затраченою суспільно необхідною працею товаровиробників, тобто їхньою вартістю.

Мито — державні грошові збори (податки), які митниці стягують з товарів, котрі провозяться через кордон, що передбачено митним тарифом даної країни. За об'єктом оподаткування розрізняють ввізне, вивізне та транзитне мито.

Монетаризм — економічна теорія, яка проповідує визначальну роль грошової маси, що перебуває в обігу, у формуванні економічної кон'юнктури та встановлює причинно-наслідковий зв'язок між зміною кількості грошей і величиною валового кінцевого продукту. Ґрунтуючись на кількісній теорії грошей, на монетарній теорії економічного циклу, монетаризм переоцінює роль грошової маси як визначальної ланки господарського механізму, намагається ліквідувати або сильно звузити соціальні програми держави. Рецепти монетаристської школи значною мірою втілені в програмах Міжнародного валютного фонду. Система монетаризму веде до скорочення соціальної сфери, зuboжінню народу, до безробіття.

Монополія - форма організації виробництва, що передбачає об'єднання підприємств, які виробляють продукцію певного виду, виникає на основі високого рівня концентрації виробництва й капіталу з метою встановлення контролю над ринком для обмеження конкуренції та отримання високих (монопольних) прибутків.

Нагромадження капіталу — перетворення додаткової вартості у капітал. Для капіталізму характерне розширене відтворення, при якому частина додаткової вартості спрямовується у фонд нагромадження, а інша — споживається як дохід.

Натуральне господарство — господарство, що задовольняє свої потреби виключно за рахунок власного виробництва.

Національне багатство – сума наявних у розпорядженні суспільства матеріальних і духовних благ, нагромаджених ним протягом усього історичного періоду виробничої діяльності.

Науково-технічний прогрес (НТП) — еволюційний і поступовий розвиток науки і техніки, технології у господарстві, виробництві з метою підвищення ефективності та якості виробничих процесів, кращого задоволення потреб людей.

Невидима рука – поняття, яке введено в науковий обіг А. Смітом, відповідно до якого можливе таке співвідношення у взаємодіях господарських суб'єктів і держави, коли остання, не протидіючи об'єктивним економічним законам, не втручаючись в процес «природного», тобто вільного функціонування ринкового механізму.

Неоінституціоналізм – різновид сучасного інституціоналізму, який досліджує вплив такого фактора, як трансакційні витрати (витрати з укладення договорів) на економічний розвиток. Лідером є Р.Коуз. Виник у 60-70-х роках ХХ ст.

Неокейнсіанство – сучасна модифікація кейнсіанства, яка досліджує умови досягнення економічної рівноваги за стабільного економічного зростання, спираючись на кейнсіанську методологію. Представники напряму доповнили вчення Дж.Кейнса теорією акселератора і моделями економічного зростання. Виникло у 60-70-х роках ХХ ст.

Неокласична теорія - виникла на основі маржиналізму. Базується на уявленні, що конкурентний ринковий механізм здатний стихійно й об'єктивно, без помітного державного втручання регулювати ринкову економіку, тобто сповідувати економічний лібералізм. Засновниками вважаються А.Маршалл, Дж.Б.Кларк, В.Парето. Сформувалася у 90-х роках ХІХ ст.

«Неокласичний синтез» - сучасна економічна концепція, що прагне поєднати неокласичну теорію і кейнсіанство. Це концепція загальної економічної рівноваги, яку запропонував американський економіст П.А.Самуельсон. Вважав, що неокласична теорія є окремим випадком кейнсіанської теорії – за умови повної зайнятості.

Неолібералізм – одна з основних течій сучасної економічної теорії, що прагне обґрунтувати необхідність поєднання принципів вільного ринкового підприємництва з обмеженим державним регулюванням економіки і створення соціального ринкового господарства – економічного порядку, в якому поєднується ринковий механізм ціноутворення з державним економічним регулюванням і соціальним захистом населення.

Неолітична революція – процес переходу від привласнюючих до відтворювальних форм господарювання, який супроводжувався появою додаткового продукту, підвищенням життєвого рівня населення, зростанням його чисельності й створенням передумов для виникнення держав.

Нова класична економічна теорія – новітній варіант неокласичної теорії, один з напрямів сучасного економічного лібералізму. Охоплює сучасний монетаризм, а також концепції природного рівня безробіття (теорії очікувань) і

«економіки пропозиції», що сформувалися у 80-90-х роках ХХ ст. Вона виступає проти неокейнсіанства з його рецептами широкого державного втручання в економічні процеси.

Нова (молода) історична школа – течія економічної думки Німеччини, що виникла у 70-80-х роках ХІХ ст. Спадкоємиця старої історичної школи. Як і концепція старої школи, концепція нової історичної школи заперечувала необхідність теоретичного (абстрактного аналізу і прагнула підмінити політичну економію економічною історією. Її представники з критичних позицій розглядали концепції марксистської політекономії, неокласичної теорії і кейнсіанства.

Олігополія — групова монополія, тобто панування на ринку або в будь-якій іншій галузі господарства незначної кількості великих підприємств (фірм), що ведуть між собою нецінову конкуренцію. За своїм характером олігополія є колективною монополією, в якій своєрідно поєднується монополія і конкуренція.

Палеоліт – (нім., від гр. – давній і камінь) – давній кам'яний вік, період кам'яної доби в історії людського суспільства. Охоплює період від 3 мільйонів до 10 тисяч років тому. За час палеоліту утворилися три основні раси людства – біла, чорна і жовта. Наприкінці палеоліту людство перейшло у своїй організації від людського стада до матріархату, навчилося добувати вогонь, зводити житло, виготовляти найпростіші знаряддя праці, одяг.

Перехідний період — особливий період, протягом якого долаються властиві одному суспільному способу виробництва відносини власності і формується якісно нова система власності, принципово нові виробничі відносини.

План Маршалла – програма відбудови і розвитку Європи після Другої світової війни шляхом надання їй економічної допомоги з боку США.

Податки — обов'язкові платежі підприємств, організацій, комерційних закладів та населення до державних і місцевих бюджетів. Основна форма мобілізації державою фінансових ресурсів для утримання державного апарату, армії, надання інвестицій та соціальних послуг населенню (пенсії, одноразові виплати, соціальна допомога тощо). Податки відрізняються своєю універсальністю: вони охоплюють всіх одержувачів доходів і власників майна всіх форм власності.

Поділ праці — 1) система суспільної праці, що розвинулася в результаті внутрішньої диференціації трудової діяльності та відособлення різних її видів; 2) одна з головних закономірностей розвитку суспільного виробництва. [Розрізняють такі види поділу праці: міжнародний, у масштабі національної економіки, галузевий та поділ праці всередині підприємства].

Постіндустріальне суспільство – нова стадія суспільного розвитку, яка приходить на зміну індустріальній добі. Головним виробничим ресурсом стає знання, інтелект. Метою є не кількість вироблених благ, а їхня якість, провідною соціальною групою суспільства стають представники

інтелектуальних професій, практики нових наукомістких технологій та інформаційних послуг.

Посткейнсіанство – варіант неокейнсіанства 60-90-х років ХХ ст. Основна проблема досліджень – досягнення динамічної економічної рівноваги в умовах повної зайнятості з аналізом взаємозв'язку зайнятості, інфляції й заробітної плати.

Політика активного грошового балансу – сукупність економічних заходів держави для утримання грошей в країні, запобігання їх вивозу за кордон. Притаманна періоду раннього меркантилізму.

Політика активного торгового балансу – сукупність економічних заходів держави, які спрямовані на залучення в країну більшої кількості грошей за рахунок перевищення товарного експорту над імпортом. Притаманна періоду пізнього (розвинутого) меркантилізму.

Полювання – одна з основних форм господарювання первісних людей. Полягає у добуванні диких тварин та харчування, виробництва одягу, виготовлення зброї, знарядь праці, предметів побуту, зведення житла. Існувало поруч із збиральництвом та рибальством. З розвитком землеробства продовжувало займати помітне місце у життєдіяльності людини аж до 17 – 18 ст.

Попит і пропозиція — категорії товарного виробництва, які знаходяться у діалектичній залежності. Попит — це платоспроможна потреба або сума грошей, яку покупці можуть і мають намір заплатити за необхідні для них товари і послуги. Пропозиція — сукупність товарів і послуг на ринку з повними цінами, які готові продати виробники. Діалектична залежність попиту і пропозиції полягає в тому, що пропозиція формує попит через асортимент виготовлених товарів, запропонованих послуг та їх ціни, а попит визначає обсяг і структуру пропозиції, впливаючи при цьому на виробництво.

Приватизація — передача державної (в т.ч. муніципальної) власності окремим особам у приватну, максимум — сімейну власність. Приватизація може здійснюватись за плату, безкоштовно або у поєднанні цих двох способів.

Промисловий переворот – перехід від ручного, ремісничо-мануфактурного до великого машинного фабрично-заводського виробництва, впровадження у виробництво і транспорт робочих машин і механізмів, які замінили ручну працю людей, парових двигунів, створення самостійної машинобудівної галузі.

Продуктивність праці — ефективність виробничої діяльності людей в процесі створення матеріальних благ і послуг. Вона вимірюється кількістю продукції або послуг, вироблених працівником за одиницю робочого часу (рік, місяць, тиждень тощо), або кількістю робочого часу, затраченого на виробництво одиниці продукції чи надання послуги. Зростання продуктивності праці у суспільстві в цілому означає економію живої та минулої праці або зниження суспільне необхідного робочого часу на виробництво одиниці товару чи послуги.

Протекціонізм — політика держави, спрямована на стимулювання національної економіки, на захист внутрішнього ринку шляхом захисту від іноземної конкуренції. Протекціонізм здійснюється за допомогою високих митних тарифів на іноземні товари, повної заборони або обмеження імпорту окремих товарів, валютних обмежень, нетарифних бар'єрів, компенсаційних мит, сприяння експорту продукції національної промисловості чи сільського господарства, використання ліцензійної системи у зовнішній торгівлі, імпортних податків тощо. [Широко використовується така форма протекціонізму, як стимулювання і підтримка експорту за допомогою субсидіювання та кредитування експортерів, фінансування провідних галузей, які працюють на експорт та ін.].

Рантьє — особа, яка живе за рахунок одержаних доходів (проценти) від наданих у позику грошей або на дивіденди від цінних паперів. Як правило, такі особи не займаються підприємницькою діяльністю. Власниками великого грошового капіталу, цінних паперів переважно є обмежене коло людей з числа банкірів, підприємців та інших осіб пануючої в країні еліти.

Ранній інституціоналізм — течія, заснована Т.Вебленом, який започаткував соціально-біопсихологічний напрям інституціоналізму. Його послідовники Дж.Коммонс — засновник соціально-правового напрямку, У.Мітчелл — засновник емпірично-статистичного напрямку. Т.Веблен вважав основою економічного розвитку психологію і біологію, Дж.Коммонс — психологію і право, У.Мітчелл — родину, трудові колективи, профспілки і державу.

Ремесло, ремісництво — дрібне, переважно ручне виробництво за допомогою нескладного інструменту, що забезпечує господарські, військові, побутові потреби людини. Утворилося на основі хатнього виробництва. Зосередилося переважно у містах і містечках у вигляді дрібних підприємств, що виробляють свої товари на продаж. В Україні ремісництво розвинуте з найдавніших часів, а в добу Київської держави досягло значного розвитку. Існувало близько 60 ремісничих фахів з обробки металу, дерева, каменю, шкіри, скла, щ продукували все необхідне для окремої особи і суспільства взагалі. Ремісники об'єднувалися в «дружини», що у 14 ст. перетворилися на *цехи* за європейським зразком. Цехи регламентували виробничу діяльність ремісників, захищали їхні інтереси тощо. Найвідомішими ремісничими центрами тривалий час були Київ, Львів, Луцьк, Кам'янець-Подільський. У 15 – 18 ст. діяльність цехів тісно пов'язувалася з системою міського самоврядування на основі магдебурзького права. Ремісництво продовжує існувати і нині.

Рента — 1) доход, отриманий власником від використання землі, майна, капіталу, який не вимагає від власника здійснення підприємницької діяльності, затрат додаткових зусиль. Такий доход може бути отриманий, наприклад, від здачі землі або приміщення в оренду, надання кредиту; 2) грошова сума, яка виплачується щорічно застрахованій особі за страховим полісом з боку страхового товариства. Одним із видів ренти є державна рента, яка виплачується власникам облігацій державної позики. Рентна позика

випускається державою на невизначений термін. Отриманий процент на вкладений у банк капітал теж є одним з видів ренти. А особи, які живуть на такі доходи, називаються рантьє.

Реформа — це корінні, кількісно-якісні зміни в надбудові, базисі суспільства. Реформи охоплюють політичну, економічну, соціальну сфери суспільного життя. Економічна реформа — це перетворення, перебудова економічного життя суспільства, тобто відносин, інститутів, форм власності, методів управління, з метою вдосконалювання виробничих відносин і піднесення продуктивних сил. Економічні реформи можуть здійснюватися трьома основними способами: перший — реформа «зверху»; другий — реформа знизу; третій — як засіб подолання кризи, виходу з неї.

Рефінансування — погашення старої державної заборгованості випуском нових позик, здебільшого у вигляді короткотермінових зобов'язань, або заміни довготерміновими цінними паперами.

Реформація — суспільно-політичний та ідеологічний рух у більшості країн Західної і Центральної Європи в XVI ст., спрямований проти католицької церкви. Її наслідником стало виникнення протестантизму.

Ринок — система товарно-грошових відносин, що виникають між покупцем і продавцем, яка включає механізм вільного ціноутворення, вільне підприємництво, що здійснюється на основі економічної самостійності, рівноправності та конкуренції суб'єктів господарювання у боротьбі за споживача.

Розвиток екстенсивний — це тип розвитку розширення виробництва, що досягається шляхом збільшення кількості підприємств, виробничих ділянок, працюючих тощо.

Розвиток інтенсивний — це розвиток суспільного виробництва, що базується на застосуванні більш ефективних засобів і предметів праці, більш кваліфікованої робочої сили, передових форм і методів організації праці, зростаючої інформованості тощо у відповідності з найновішими досягненнями НТП.

Світовий ринок — сукупність національних ринків, пов'язаних між собою стійкими товарно-грошовими відносинами. Він охоплює інтернаціональну сферу обміну країн світового співтовариства, базується на їх участі в міжнародному поділі праці. Ступінь розвитку світового ринку визначається рівнем зрілості державно-відокремлених продуктивних сил, виробничих відносин та ступенем їх інтернаціоналізації. Зараз на світовому ринку посилюються позиції великих транснаціональних корпорацій. Важливою рисою світового ринку в сучасних умовах є поява міжнародних форм його регулювання.

Сеньйор — великий землевласник, феодал у середньовічній Європі, який мав усю повноту влади на території, що йому належала; вищий феодал щодо нижчого — васала.

Сервітут — обмеження право користування чужою власністю.

Скотарство – одна з форм господарювання людини. Відоме з неоліту, коли було одомашнено перших тварин (свиню, козу, вівцю, велику рогату худобу, коня, верблюда). На території України значного поширення скотарство набуло у часи трипільської культури.

Слов'яни – народи Європи, що споріднені спільним походженням і мовою. Найдавнішою назвою слов'ян в іноземних авторів є: венеди, анти, слав'яни, а також серби, хорвати, дуліби. Вони згадуються у 1 – 2 ст. н.е.

Смерд, смерди (той, хто погано пахне) – вільні селяни 9 – 14 ст. На відміну від холопів, володіли землею, користувалися правом виступати на суді свідками, платили данину тощо. З 10 ст. внаслідок захоплення князями сільських земель частина смердів перетворилася на залежних селян. Вільного селянина почали називати кметь.

Собівартість продукції — грошовий вираз затрат підприємства на виробництво та збут продукції. Собівартість являє собою частку вартості товару, що втілює в себе матеріальні затрати, та частку вартості, подану в заробітній платі.

Споживча вартість — корисність речі, її здатність задовольнити певну потребу людини, суспільства.

Сучасний інституціоналізм – течія економічної думки, що зосереджується на таких головних факторах економічного життя, як конкуренція і монополія, науково-технічний прогрес і державне регулювання. Найбільш відомі теорії – економічного розвитку й ефективної конкуренції (Й.Шумпетер), монополістичної конкуренції (Е.Чемберлін), олігополії (Дж. Б.Кларк), недосконалої конкуренції (Дж.Робінсон), трансформації капіталізму (А.Берлі, Г.Мінз, С.Чейз), індустріального і постіндустріального суспільства (Р.Арон, Д.Белл, Р.Тіболд, А.Гофлер), стадій економічного розвитку (У.Ростоу), врівноважуючої сили (Дж.К.Гелбрейт), конвергенції двох систем (П.Сорокін, Я.Тінберген).

Сукупний попит — 1) маса існуючих суспільних потреб ринкового господарства, які зумовлюються і обмежуються наявними грошима покупців; 2) представлені на ринку платоспроможні потреби на товари. Він формується під впливом розвитку виробництва, рівня доходів суб'єктів ринкового господарства, а також соціальних, національних, географічних та інших умов.

Схоластика – (від лат. *shola* – школа) – метод дослідження, який отримав поширення за часів Середньовіччя. Він представляв собою мистецьку компіляцію традиційних та богословських істин, систематизацію накопичених знань, коментування тощо. Саме належність до школи визначала метод доказу, тему і ідейну спрямованість дослідження.

Тіньова економіка — сукупність непідрахованих, нерегламентованих, а також протиправних видів діяльності з виробництва, збуту товарів і надання послуг.

Товар — продукт праці, вироблений для продажу або обміну. Товар має дві властивості: споживну вартість і вартість. Споживна вартість товару є властивістю товару задовольняти ту чи іншу потребу; вона виявляється в

процесі споживання. Вартість - це уречевлена в товарі суспільна праця; вона знаходить своє вираження у ринковому обміні в формі мінової вартості. Продукти праці регулярно стають товарами лише в умовах розвитку суспільного поділу праці, тобто спеціалізації різних виробників певних товарів, та економічної відокремленості цих виробників як власників. Найбільшого розвитку товарна форма продукту праці одержала при капіталізмі - вона стала загальною, в товар перетворилися і предмети споживання, і засоби виробництва, товаром стала робоча сила людини.

Товарне господарство – форма ведення господарства, за якої продукти виготовляються не для власного споживання, а для обміну шляхом купівлі-продажу.

Торгівля — 1) форма обміну продуктами праці та послугами; 2) галузь господарства, що здійснює посередницьку діяльність з купівлі-продажу товарів і надання пов'язаних з цим послуг. В залежності від стадій руху товарів розрізняють оптову і роздрібну торгівлі.

Торговельний прибуток — форма вартості додаткового продукту, що отримують торговельні підприємства внаслідок здійснення функцій, пов'язаних із закупівлею та реалізацією товарів.

Торговий капітал — відокремлена частина промислового капіталу, який застосовується у сфері обігу (торговельних операціях). Він виник задовго до капіталізму й існував у формі купецького капіталу.

Феод – спадкове земельне володіння, а іноді посада або прибутки в країнах Західної Європи періоду Середньовіччя.

Фермер — підприємець у сільському господарстві, власник сільськогосподарського підприємства. Відповідно до Закону України «Про селянське (фермерське) господарство» воно є формою підприємництва громадян, котрі виявили бажання переважно власною працею членів цього господарства виробляти сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією. Селянське (фермерське) господарство у системі народногосподарського комплексу є рівноправною формою ведення господарства поряд з державними, кооперативними, господарськими товариствами, орендними та іншими підприємствами, організаціями. Таке господарство має право бути засновником або членом об'єднань, кооперативів, асоціацій, акціонерних товариств та інших організацій. Земельні ділянки для ведення фермерського господарства надаються громадянам за їх бажанням у довічне володіння, що спадкується, особисту власність чи оренду. Право особистої власності на земельну ділянку може надаватися після шести років володіння нею.

Фізіократи – одна з перших наукових економічних шкіл класичної політекономії. Сформувалася у Франції в другій половині XVIII ст. як реакція на політику меркантилізму. Основоположник – Ф.Кене. На противагу меркантилістам фізіократи джерело багатства (вартості) бачили не в обміні товарів, а в їх виробництві, хоча й обмежували останнє тільки сферою сільського господарства, а всі інші його сфери проголошували

непродуктивними. Вони визначили поняття чистого продукту (цілком ототожнювали його з рентою), економічного кругообігу і відтворення, капіталу (витрати виробництва), ціни. — одна із шкіл у політичній економії, яка є джерелом суспільного багатства вважає не сферу обігу, а сферу виробництва — природу. Представники цієї школи ввели в науковий обіг категорію «чистий продукт». [Представниками фізіократів були французькі економісти Ф. Кене, Ж. Тюрго та ін.].

Фінанси — система економічних відносин, які складаються між державою, підприємствами і громадянами щодо привласнення частини національного доходу через механізм оподаткування та його розподілу відповідно до виконуваних державою соціально-економічних функцій. Державні фінанси — це сукупність грошових фондів, зосереджених в руках держави і призначених для забезпечення властивих функцій, а також та сукупність форм і методів, за допомогою яких ці функції реалізуються. Повніше сутність фінансів розкривається через такі категорії, як податки, бюджетне фінансування, платежі, відрахування, доходи і витрати, прибуток, дотації, які характеризують конкретні види руху грошових ресурсів та економічні відносини в країні. В соціально-орієнтованій економіці фінанси виконують різні функції.

Фінансова криза — глибокий розлад державної фінансової, системи викликаний циклічним характером виробництв, різними внутрішніми та зовнішніми факторами. Як слідство фінансової кризи — банкрутство банків, банкрутство підприємств, фірм і організацій, зниження купівельної спроможності населення, спалахи інфляції та девальвації, деномінація, знецінення цінних паперів.

Фінансова політика — 1) частина економічної політики держави, уряду; 2) курс, що проявляється у використанні державних фінансових ресурсів, регулюванні доходів та видатків, формуванні й виконанні державного бюджету, в податковому регулюванні, в управлінні грошовим обігом, у впливі на курс національної валюти.

Фінансовий капітал — якісно нова форма капіталу та усупільнення засобів виробництва на вищій стадії розвитку капіталістичного способу виробництва яка виникає в результаті сплетіння, злиття монополістичного банківського та монополістичного, в т.ч. олігополістичного промислового капіталів.

Фрайбурзька школа — школа німецького неолібералізму, склалася наприкінці 30-х років ХХ ст. Засновник — В.Ойкен. У рамках цієї школи формувалися певні концепції, зокрема соціального ринкового господарства. Термін «соціальне ринкове господарство» вперше вжив А.Мюллер-Армак.

Холопи, холопи (походження слова остаточно не з'ясовано) — категорія населення Київської держави, що перебувало в особистій, майновій та юридичній залежності від феодалів, їх стан був подібний рабському.

Цехи (нім., через польс. — об'єднання людей одного стану) — об'єднання ремісників однієї або кількох суміжних спеціальностей, торговців, виробників. У Європі відомі з 11 — 12 ст., в Україні в княжу добу називалися ремісничими

«дружинами». В Україні цехи з'явилися з 14 ст., їх діяльність нормувалася законодавством та цеховими статутами. До цеху входили майстри, які обирали з-поміж себе старшину – цехмістра, скарбника та ін.

Ціна — грошова форма вартості товару. Основою вартості є праця, а розмір вартості товару визначається суспільне необхідними затратами праці. Ціни окремих товарів можуть відхилитися вверх або вниз від вартості. На величину ринкової ціни і ступінь її відхилення від вартості впливають оцінка споживачем корисності товару, відповідність його моді, престижність і, в остаточному підсумку, співвідношення попиту та пропозиції.

Ціна попиту — ціна товару, яку пропонує покупець.

Ціна пропозиції — ціна товару, яку пропонує продавець.

Ціноутворення — процес обґрунтування, затвердження та перегляду цін і тарифів, визначення їх рівня, співвідношення та структури. До ціноутворення відносять також аналіз та прогноз динаміки цін, контроль за додержанням законодавчих норм у цій галузі.

Чиказька школа – школа неокласичного напрямку, яка розвивала концепцію сучасного монетаризму. Її прибічники надають вирішальне значення грошовим факторам у формуванні господарської кон'юнктури і заперечують необхідність активного втручання держави у процеси відтворення. Виникла в 50-60-х роках ХХ ст., основоположник і лідер – М.Фрідмен.

Чумацтво (тюрк. – палиця, булава) – промисел в Україні у 16 – 19 ст. Виник на Придніпров'ї і поширився на значну частину України як торговий промисел сіллю, привезеною з Криму і Галичини, а з України вивозили до портів на Чорному морі, в Білорусь, Росію, Молдову, Польщу і на Кавказ зерно та інші сільськогосподарські продукти. Осіб, що займалися чумацьким промислом (селяни, козаки, міщани), називали чумаками.

Шведська (Стокгольмська) школа – самобутня течія економічної думки 30-х років ХХ ст. Вивчала проблеми антикризового регулювання, економічного зростання й економічної рівноваги. Теоретичною основою школи стали погляди шведських представників математичної школи Г.Касселя і К.Вікселя. Учені школи розробили макроекономічний метод дослідження, обґрунтували принцип акумулятивного розвитку, відповідно до якого економічна рівновага багато в чому зумовлюється обсягом банківського кредиту. Теорія очікувань досліджує перспективи економічного зростання і ризику. Сучасні концепції нових представників школи інтегрують її ідеї з ідеями кейнсіанства і неокласичної теорії щодо регулювання ринкової економіки.

Ярмарок – регулярний торг широкого значення. Базар, періодично організовуваний у традиційно визначеному місці; сезонний розпродаж товару одного чи кількох видів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ.

1. Проскурін П.В. Історія економіки та економічних вчень: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2008.-396 с.
2. Ковальчук В.М., Лазарович М.В., Сарай М.І. Історія економіки та економічної думки: Навч. посіб. – К.:Знання, 2008.
3. Нестеренко О.П. Історія економічних вчень: Навч. посіб. - К.: Персонал, 2007.-128 с.
4. Ходзінський К.Г. Мазурок П.П. Економічна історія України та провідних країн світу: Навч. посіб. - Львів: «Магнолія Плюс»; видав. СПДФО «В.М.Піча», 2006.-152 с.
5. Ушакова Н.Г. Зарецька Л.М. Економічна історія: Навч. посібн. ХДУХТ.- Харків, 2006.-228 с.
6. Болотіна Є.В. Економічна історія: Навч. посіб. – К.:ЦУЛ, 2006. – 120 с.
7. Історія економічних учень: Підручник: У 2-ч./ За ред. В.Д.Базилевича.-2-ге вид.,- К.: Знання, 2005.-567с.
8. Мочерний С.В., Довженко М.В. Історія економічних вчень (Сучасна економічна думка): Навч. посібник, Вид. 2-ге, доповнене /За ред. Мочерного С.В. – Львів: «Новий Світ-2000»,2005.-488с.

ДОДАТКОВІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ.

1. Уперенко М.О. Економічна історія зарубіжних країн: Навч. посіб. - К.:Бурун-книга, 2009. – 558 с.
2. Історія економічних учень: Підручник /За ред. Л. Я. Корнейчук, Н. О. Татаренко. К: КНЕУ, 2004.
3. Мазурок П.П. Історія економічних учень у запитаннях і відповідях: Навч.посіб. – К.:Знання (Вища освіта ХХІ століття), 2004.- 477с.
4. Ядгаров Я. С. История экономических учений: Учебник для студ. – М. : ИНФРА – М., 2003.
5. Економічна історія України і світу: Підручник./ За ред. Б. Д. Лановика.- 5-те вид., стер. Лановик, Б.Д. Матисякевич З.М., Матейко Р.М. .- К., Вікар.- 2002.
6. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економічних учень. Навч. посіб. для студ. вузів. – К. : Знання – прес, 2002.
7. Черкашина Н.К. Економічна історія: Навч. посіб. - К.: ЦУЛ, 2002

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Осовська Г.В. Економічний словник – К.: Кондор, 2009.- 360 с.
2. Економічна історія: Навч. - метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. / Н. О. Тимочко, О. А. Пучко, Л. М. Рудомьоткіна та ін.- К., КНЕУ.- 2001
3. Костюк В.Н. История экономических учений: Курс лекций. –М.: Центр, 2000.

4. Лортикян Э.Л. Государство и рынок: Очерки экономической истории Украины -Харьков: ООО "РИРЕГ", 1997.
5. Економіка зарубіжних країн: Підручник / А. Філіпенко, В. Вергун, І. Бураківський та ін. - К., 1996.
6. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства: Навч. посіб. - К., 1996.
7. Ткаченко А.А. Экономическая история Западной Европы и Америки - Запорожье: Премьер,1996.
8. Економічний словник-довідник / За ред. С. Мочерного. - К.,1995.
9. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства: Навч. посіб. / За ред Б.Д. Лановика. - К., 1994.
10. Історія України: Курс лекцій: Кн. 1-2: Навч. посіб. / Л. Мельник, В. Верстюк, М. Демченко та ін. - К., 1991-1992.
11. Геєць В., Гриценко А. Економічні засади правового регулювання господарських відносин.// Економіка України.—2008.-№5.-С. 4-13.
12. Благодетелева – Вовк С. Л. Про використання культурологічної парадигми в економічній науці. \ \ Актуальні проблеми економіки.- 2008.- №12.-С.6 -11.
13. Довбенко М. Роль контрольованого експерименту в економічній теорії. \ \Економіка України. -2008. -№1, с. 84 – 90.
14. Чухно А. Науково –технологічний розвиток як об'єкт дослідження еволюційної економічної теорії. \ \Економіка України. -2008. -№1, с. 12-23.
15. Панчишин С. Економіка України в історичному вимірі// Економіст. - 2006.- № 5.- С. 37 - 46.
16. Калюжний В. Нові вирішення проблеми трансформації вартості товарів у ціну виробництва. \ \Економіст. -2006. -№6. –с. 25 -31.
17. Економіка України. Деякі підсумки та узагальнення. Економічний морандум. \ \ Економіст. - 2005. - № 2.
18. Євнух Л.Б. Довгострокові програми в економіці України, їхня суть і класифікація. \ \ Фінанси України. - 2005.- № 1.
19. Степанюк В. О політико - экономических перспективах Украины. \ \ Экономика. – 2005.- № 6.
20. Шубравська О.В. Основні індикатори та ризики соціально-економічного розвитку України. \ \ Актуальні проблеми економіки. – 2005. - № 8.
21. Жаліло Я. Економічна стратегія як категорія сучасної економічної науки // Економіка України. - 2005.- № 1.- С. 19-27.
22. Бицюра Ю. Перші кроки на шляху до економічного зростання України // Економіст. - 2005.- № 3.- С. 38-40.
23. Бідило А. Інтеграція України у світовий науково-технологічний простір у контексті глобалізації технологічного розвитку // Підприємництво, господарство і право. - 2005.- № 6.- С. 154-157.

24. Перепьолкіна О. О. Економічне зростання в умовах перехідної економіки // Фінанси України. - 2005.- № 5.- С. 110-121.
25. Чухно А. Нова економічна політика // Економіка України. - 2005.- № 6, - С. 4
26. Корнійчук О. Е. Етичні аспекти економічного мислення // Актуальні проблеми економіки. - 2005.- № 6.- С. 3-14.
27. Кузнецова Л. Структурні зміни у промисловості України: критерії прогресивності // Економіст. - 2005.- № 8.- С. 51-55.- Бібліогр. с. 55.
28. Довбенко М. Про послідовність і транспарентність економічної політики // Економічна теорія. - 2005.- № 2.- С. 107-114.
29. Волконский В. А., Корягина Т. И. Роль государства в современной экономике // Банковское дело. - 2005.- № 9.- С. 8-16.
30. Зоря С. Оцінка підтримки сільського господарства України в міжнародному порівнянні // Економіка України. - 2005.- № 10.- С. 58-67.
31. Мочерний С. Національний та економічний суверенітет країни // Економіка України.- 2005.- № 10.- С. 4-13.
32. Диба М., Ягодка А., Дзюбенко Л. Теоретико-методологічні основи господарського регулювання в сучасній економічній системі // Економіка України.- 2005.- № 10.- С. 42-48.
33. Мельник Т. Тенденції розвитку міжнародних торговельних відносин та зовнішнього сектору України // Економіст. - 2004.- № 11.- С. 52-55.
34. Харламова Г. Нова економічна динаміка у трансформаційних економіках: інвестиції та економічне зростання // Економіст. - 2004.- № 11.- С. 48-51.
35. Евтух А. Т. Информационная эпоха и актуальные проблемы экономики // Актуальні проблеми економіки. - 2004.- № 12.- С. 5-16.
36. Харазішвілі Ю., Заріцький О., Заводник В. Модель зростання та сценарний аналіз розвитку економіки України // Банківська справа. - 2004.- № 5/6.- С.24.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Методичні рекомендації.....	5
Тематичний план дисципліни.....	7
МОДУЛЬ 1	
Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки	8
Тема 2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій	10
Тема 3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.).....	12
Тема 4. Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V – XV ст.)	14
Тема 5. Формування передумов ринкової економіки в країнах Європейської цивілізації (XVI – перша половина XVII ст.).....	17
Тема 6. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII – перша половина XIX ст.)	19
Тема 7. Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX – початок XX ст.)	23
МОДУЛЬ 2	
Тема 8. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)	26
Тема 9. Господарство та економічна думка в період державно- монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина XX ст.)	29
Тема 10. Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом науково-технічної революції. (друга половина XX ст.)	32
Тема 11. Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX – початок XXI ст.) ..	36
Тема 12. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній науці.	41
Тема 13. Формування засад ринкового господарства в Україні (90-і роки XX ст.)	44
Питання до іспитів.....	46
Словник економічних термінів.....	48
Список літератури	66

Навчальне видання

Укладач
ПОСТАВНИЧА Марина Вікторівна

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

ПРАКТИКУМ

для студентів напрямів підготовки:

6.030508 «Фінанси»

6.030509 «Облік і аудит»

галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво»

Підп. до друку 04.02.2014 р. Формат 60x84 1/50. Папір офсет. Друк. офс.

Умов. друк. арк. _____ Тираж 50 прим. Зам. № _____.

Видавець і виготівник

Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків-51, 61051,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК№4417 від 10.10.12 р.

